

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Orator Christianvs Caroli Regii E Societate Iesv

Reggio, Carlo

Romæ, 1612

De effectibus Mouendis. Liber Septimus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68672](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68672)

DE AFFECTIBVS
MOVENDIS.

LIBER SEPTIMVS.

*Affectus mouendi ab Oratore, ¶ quinam,
& ubi.*

CAPVT PRIMVM.

Ad quos per-
tinet de Af-
fectibus tra-
ctatio.

Tractatio de motibus siue de affectibus animi ad multas pertinet disciplinas. Nā Philosophus naturalis agit de ijs, vt eorum principia, naturā, proprietates & effectus physicos inquirat. Moralis docet quomodo curari debeant, & intra limites virtutum moralium contineri. Theologi est, in his tum rationem explicare mali ac boni, sicut ad eum pertinet de bonitate ac malitia humanarum actionum philosophari; tum etiam edocere ex norma diuinæ voluntatis & Scripturæ sacræ, quatenus excitandi, aut reprimendi sint, vt certius & exactius aliquid statuat, quod moralis philosophia non attingit. Etiam Medicorum est, ex his dignoscere varias morborum affectiones & radices, quare gloriatur Galenus se multos sanasse solum mitigandis animorum affectibus. Denique ad Rhetoricam facultatem spectat, quemadmodum auditores sint impellendi ad eos, vel ab eis reuocandi, & quatenus persuasioni feruiunt, explanare. Quæ multo magis ad Ecclesiasticum Rhetorem tractatio pertinet. Nam reprehendit Arist. profanos phanæ Rhetoricæ præceptores, quod de affectibus permouendis multa, de Enthymematibus inueniendis pauca tradidissent cum tamen, vt ille sentit, præcipua vis Oratoris in Enthymematum inuentione consistat. Vult enim Oratoris munus esse edocere quid in re sit, vt ij quorum interest iudicare, recte sententiam ferāt. Commouere autem affectus perinde esse, atque si quis regulam, qua sit vsurus, inflectat: quæ & alia eiusmodi sapienter magnus ille Philosophus disputat; quia cum profani Ora-

Rhet. 1. c. 1

Oratores causas saepe non aquas, & honestas tractent, ad victoriam obtinendam & expugnandam honestatem, auditorum motibus abutuntur. At verò Oratori nostro, cum sanctissimæ eius causæ sint, sine dubio est motibus eò acrius insistendum, quò non abest modo deprauandi auditoris periculum, sed in eius commotione salus eius est posita. Cum ergo sint affectus tanquàm funiculi, quibus ad diuersa quanquam liberè, sed validè trahimur: igniculi quibus inflāmur & accēdimur: stimuli quibus pungimur & vrgemur, nervi qui extenduntur & contrahuntur, venti quibus animus vt mare agitur, & modo nauigantibus obsunt, ideoque reprimendi, modo fauent, ideoque excitandi dicentis industria, vel potius Spiritus sancti ope; certum est maximam Concionatoris Ecclesiastici diligentiam, in hoc esse collocandam. Nam cum eò peruenerit oratio, vt auditor sit commotus, iam prope suum finem qui est persuadere, consecuta videtur. August. tria in Oratore Christiano requirens officia, de ijs ita pronunciat: probet (inquit) vt instruat, delectet vt teneat, moueat vt vincat. Et Quintilianus Huc igitur (inquit) incumbat Orator, hoc opus eius, hic labor est, sine quo cætera nuda, ieiuna, infirma, & ingrata sunt: adeo velut spiritus operis huius & anima est in affectibus. Qua sententia Quintilianus fortasse vetus de Isocratis orationibus dictum respexit, quæ cū concinnitatis plurimum, pathetici nihil haberent, ideo eas Philonicus quidam dicebat sine anima esse. Vt autem dilucidior sit hæc tractatio, quandoquidem tanti est momenti nonnulla obiter, sed ad institutum finē pertinentia ex altioribus disciplinis petamus, breuiterque quid sit affectus & in qua animæ sit parte significemus. Est ergo affectus sentientis animæ ex alicuius rei bonæ vel malæ opinione nata commotio. Vnde apparet obiectum eius esse bonum vel malum, quod scilicet sequamur vel fugiamus. Ideo rectè Aristot. quod est (inquit) in cogitatione affirmatio & negatio, est in appetitu prosecutio & fuga. Subiectum vero esse docet appetitum sentientem qui duplex statuitur, alter Concupiscibilis, alter Irascibilis appellatur. Cum enim bonum, & malum apprehendi possit, aut absolute tale, aut arduum ac difficile ad consequendum, seu fugiendum, si priore modo obijcitur, ad illud Concupiscibilis, si posteriori irascibilis fertur, & inde nascuntur omnes affectus in hunc modum, & ordinem. Cum species aliqua boni obijcitur, motus in ipso appetitu incipit ab Amore, & complacentia quadam rei, qui est primus affectus & statim ad id consequendum

E e 4 fertur

Præcipuū in Orat. Christiano est motus.

4. De Doct. Christ. c. 13. Li. 6. c. 2.

Affectus quid sit.

6. Eth. c. 3. Subiectum eius.

Diuisio Affectuum.

fertur per Desiderium, qui est motus in bonum futurum; cum vero id habetur sequitur gaudium vel lætitia in bono præsentem. Si autem res mala obijcitur, statim gignitur Odium & auerſio ab ea, & illico mouetur ad fugam futuri mali; quod si malum fiat præſens est Dolor seu triftitia: Et hæc quidem ſunt in Concupiſcibili, cum rei obiectæ facilis videtur conſecutio aut fuga. Si autem appareat in bono vel malo difficultas, alia gignitur ſeries affectuum. Nam ſi difficultas ex eo naſcatur, quod aliquis impedimento fit ad bonum conſequendum, fit Ira: ſi autem res ex ſua natura difficultatem inuoluat, tunc vel poteſt ſuperari, & fit Spes; vel non poteſt, & fit Deſperatio: At ſi res mala fit & vix euitari poteſt naſcitur Timor; ſi poteſt euitari, exiſtit Audacia ſeu confidentia. Hi ſunt præcipui animi affectus ad quos omnes alij referri debent qui numerari poſſunt, ſunt enim hi vndecim quos enumeravi, quaſi in linea recta poſiti, quibus alij ſunt annexi quaſi in tranſuerſa linea. Nam Amori additur Miſericordia, Manſuetudo, ſeu lenitas, Gratia vel Gratiſtudine; Deſiderio Ambitio & Superbia; Odio, Inuidia, Ira Indignatio, Excandefcentia; Fugæ Inimicitia; Timori Pudor ſeu Verecundia; Spei Fiducia; Ad Triftitiam referuntur Pænitentia,

Affectus ſunt
in parte ſenſitiua magis.

item Accidia Ex dictis etiam manifeſtum fit, Affectus, quos ob id etiam plerique paſſiones & recte appellat proprie loquendo & vt cõmuni omnium doctrina conſtat, dici de actibus partis ſenſitiuæ, ita vt hæc vox importet actum aliquem interiore cum aliqua corporis tranſmutatione coniunctum, quæ licet actibus appetitus ſenſitiui proprie conueniant, non autem voluntatis, tamen negandum non eſt, nomen Affectuum recte ad

Sunt etiam
in rationali
parte.

appetitum quoque rationalem, ideſt ad voluntatem cuiusque actiones, ſeu circa bonum volendo ſeu circa malum nolendo verſetur, transferri. Et hoc pacto nos agemus de affectibus vt etiam ad voluntatem extenduntur: voluntas enim maxime ab Oratore commouenda eſt. Notanda autem eſt alia affectuum diuiſio, quæ vſui noſtris concionibus eſſe poteſt; nam Theo-

Affectus naturales aliqui
Alij innaturales & Rationales.

logi & ipſe Ariſt. docent, in homine duplex genus harum commotionum reperiri, quaſdam Naturales, quæ ſunt ſecundum ſtatum naturæ animalis & ſenſibilis, ad conſeruationem Individui vel ſpeciei, communes homini quatenus animal eſt, cum omnibus brutis, & ſunt circa cibum, ſomnum, quietem, & his ſimilia naturæ ſimpliciter neceſſaria. Alias vocant Innaturales & Rationales, quæ non exiſtunt ex ipſa communi natura, ſed ſequuntur in homine cognitionem potentia Cogitatiuæ quæ eſt ra-

Cogitatiua
in homine.

est ratio quædam particularis in parte sensitiva respondens
 Aestimatiuæ quæ est in belluis, vt S. Thomas docet . Dicuntur
 autem Rationales , quia sunt inuenta à cogitatiua , quæ parti-
 cipat cum ratione , cuiusmodi sunt multi appetitus circa hono-
 res, opes, dignitates, multa commoda excogitata in victu ve-
 stitu, habitatione, & alijs multis , adeo vt sit certum illud Pli-
 nij secundi, Nulli animalium inesse maiorem rerum libidinem,
 quam homini ; & certissimum quod Arist. affirmat , Cupidita-
 tes has innaturales & racionales infinitas esse ; cum quæ à na-
 tura sunt, habeant terminos, quia natura paucis contenta sit .
 Dixi hanc diuisionem esse concionibus vtilem quia in his ma-
 ximè reprimendis & in officio continendis, insudare debet
 Concionatoris industria .

1. par. q.
 78. art. 4.

Cupiditates
 racionales in
 finitæ sunt.

Diuisio affectuum in lenes ac vehementes . Cap. III.

Sed alia diuisio est magis Rhetorum, ac nostri maxime pro-
 pria instituti , vt omnes animorū motus & affectus ad duo
 genera & summa capita reuocentur , vt quidam sint lenes &
 mites, alij graues & concitati ; primum genus Græci vocant
 Ethicum , secundum Patheticum ; illos priores affectus vocat
 Cicero Mores, Vehementes vero dicuntur perturbationes; illi
 ad leniter tractandos, conciliandos, alliciendos animos, hi tã-
 quam faces ad inflammandum , rapiendum, ac impellendum,
 tendunt ; primi suauiter inclinant animum, secundi obluant
 etiam trahunt, & quasi torrentis instar rapiunt. In vtrisque de-
 bet studiū collocari, vt assuescat Orator noster suis locis adhi-
 bere vel hos vel illos pro rerum quæ tractatur natura, & varie-
 tate auditorum . Nam in genere concionum purgatiuo graues
 maximè, in alijs duobus lenes propriè dominantur . Sunt autè
 in nostris concionibus hi præcipuè affectus excitandi, Amor Dei
 & Christi Domini, Amor rerum spiritualium, Odium peccati,
 Desiderium & spes futuræ vitæ , sollicitudo eius acquirendæ,
 Contemptus secularis vanitatis, opum, voluptatum, honorum,
 dignitatum, Gaudium spirituale, Timor iudiciorum Dei, ac pe-
 narum, Spes diuinæ misericordiæ, Pudor rerum turpium, Cõ-
 miseratio, zelus gloriæ Dei, zelus salutis animarum , indigna-
 tio, & Ira bona, Admiratio, Gratitudo, Imitatio, & si qui sunt
 alij. Ex altera parte illi sunt compefcendi, Amor sui, Amor la-
 sciuius, Concupiscentia inordinata opum, dignitatum, Delecta-
 tiones peruersæ, lætitia dissoluta, Tristitia præter modū huius
 secu-

In lib. qui di-
 citur Ora-
 tor.

Qui affectus
 sint excitan-
 di .

Qui affectus
 reprimendi .

Lenes & graues affectus intermiscendi.

Expos. lib. quinto in 1. Reg. c. 12.

Admonitio Quint. lib. 6. c. 10.

Rom. 8.

Affectus per totam concionem spargendi.

saeculi, Timor vanus, Desperatio, Audacia immoedica, Ira effrenis, Vltionis libido; In his autem varijs affectuum generibus ea prudentia seruanda est, quam & scripturae sacrae, & Sancti Patres sua nos autoritate atque exemplo docent, vt quando graues affectus sunt excitati obiurgando, contestando, exclamando, terrendo, seueritatem iudicij diuini ostentando, conuertat se Orator ad affectus lenes, vt tanquam benignitate, & blanditijs mulceat, lachrimas moueat, spemque excitet diuinæ misericordiae, ac diuinæ bonitatis amorem. Greg. penitentis mens (ait) tunc bene dirigitur, si diuina iudicia metuat, & de Dei omnipotentis misericordia confidat, quare summo studio inuigilare optimus Doctor debet, vt peccantem terreat, & territum ad veniae spem deducat, quatenus per metum peccare desinat, & per spem impetrandae indulgentiae diuinæ misericordiae portum quarat. Et rursus clamoris sui magnitudinem in lenitatis dulcedinem vertat.] Itaque optima est oratio, quae simul graues affectus cum lenibus temperat, & contra, ita vt lenitas recipiat aliquid de concitato, & contra de lenitate influat in concitatum. Neque omittenda est hoc loco ea Quintiliani admonitio, vt non facile quiuus audeat ingredi ad excutendas lachrimas, quia vt est vehementissimus hic affectus, si nihil efficiat, tepet, quem melius infirmus actor, tacitis cogitationibus reliquisset. Et facile est aduertere aliquos Concionatores, dum volunt lachrimas excutere, in vanum desudare, vel quia non afferunt res ad hoc efficiendum idoneas, vel quia ipsi minus apti sunt; Itaque se & auditores incassum fatigant. Hoc etiam in vniuersum dici potest de omni affectu, eius naturae vt facile desinat, ideoque monet Fabius, vt non patiamur frigescere hoc opus, sed cum ad summum perduxerimus, relinquamus ita Quintil. Sed habemus alium nos Doctorem, Spiritum sanctum, qui vbi spirare coeperit, etiam potest ad gemitus (vt Paulus vocat) inenarrabiles & concionantis, & auditoris cor inducere. Illud potius est animaduersione dignum, vt cum Orator videt moueri auditorem, non statim abrumpat, sed vrgeat aliquantum dilatando, prout res poscit; neque tunc intermiscat ea quae motum possint extinguere, cuiusmodi esset expositio loci alicuius obscurioris, aut doctrina speculatiua parum idonea, vel indecorum quid, aut ridiculum dicto factone; Denique quauis in fine orationis magis mouendi sunt affectus, tamen certum est Rhetoricae praecipuum, per totam concionem esse spargendos, atque adeo ab ipso exordio semina quaedam, & igni-

de igniculos futuræ flammæ fomites iaciendos, vt Sanctos Patres facitare videmus; Sicut etiam in precibus quæ ad Deum funduntur, siue voce, siue mente, oportet vbiq; Intellectum cum Voluntatis affectu coniungere, vt apparet in Meditationibus B. August. Bern. Bonauenturæ & aliorum. Sed iam adiumenta ad motum ciendum, & locos idoneos, primo in vniuersum, deinde in singulis affectibus assignemus.

Adiumenta ad commouendos affectus in vniuersum.
Cap. III.

¶ Illud primum & optimum ciendorum affectuum præsidium est statuendum, vt si velimus alios commoueri, nos prius commoti simus. Summa (inquit Fabius) quantum ipse sentio circa mouendos affectus in hoc posita est, vt moueamur ipsi, nam & luctus & iræ, & indignationis ridicula fuerit imitatio, si verba, vultumque tantum, non etiam animum accommodauerimus. Et mox, A tali animo proficiscatur oratio, qualem facere iudicem volet. Non incendit nisi ignis, nec madesimus nisi humore, nec res vlla dat alteri colorem quem ipsa non habet. Hæc ipsa ante Quintil. sæpe docuerat M. Tullius, qui sic ait, Neque enim fieri potest vt doleat is, qui audit, vt oderit vt pertimescat aliquid, vt ad fletum misericordiamq; deducatur, nisi omnes hi motus, quos Orator adhibere velit iudici, in ipso Oratore impressi atque iniusti videbuntur: Crasum laudat quod non solum iudicem incenderet, sed ipse quoque ardere videretur. Eiusdem etiam verba sunt, Sicut nulla materia tam facilis ad exardescendū est, quæ nisi admoto igni, ignem concipere possit, sic nulla mens est tantum ad comprehendendum vim Oratoris parata, quæ possit incendi, nisi inflamatus ipse ad eam, & ardens accesserit; Audi rursus Quintilianum, An ille dolebit qui audiet me, cum hoc dicam, non dolentem? irascetur, si nihil in se, qui in iram concitat idque exigit, simile patietur? siccis agentis oculis, lacrimas dabit? fieri non potest. Sed vtilius id à S. Prospero discamus, qui ita loquitur, Prædicator non in verborum splendore, sed in operum virtute totam prædicandi fiduciam ponat, nō vocibus delectetur populi clamantis, sed fletibus; nec plausum à populo studeat expectare, sed gemitus, lacrimasq; quas vult à suis auditoribus fundi, ipse primo fundat, & sic eos compunctione sui cordis accendat. Certum est illud Greg. dictum, Res quæ in se

Qui alios
vult commo-
uere sit ipse
commotus.
Li. 6. c. 21.

2. de Orat.

Lib. 6. c. 2.

Lib. 1. de
vit. Cont.
c. 23.

i. 8. Mor.
c. 26.

NON

non ardet, alium non accendit. Primum est igitur, ut apud nos valeant quæ apud alios valere volumus, afficiamurque ipsi antequam alios afficere conemur. Nimis tritum est, sed verissimum, si vis me flere, dolendum est primum ipsi tibi. Seneca.

Epist. 98.

Loco citato.

Quomodo nos ipsos commoueamus.

vno verbo rem absoluit, à faciente. (ait) discendum est quid sit faciendum. Modum autem quo nos ipsos mouere possimus, idem Quintil. docet his verbis. At quomodo fiet ut afficiamur? neque enim sunt motus in nostra potestate. Respondet, Quas phantasias, Græci vocant, nos visiones appellamus, per quas, imagines rerum absentium, ita representantur animo, ut eas cernere oculis, ac præsentibus habere videamur, has quisquis bene ceperit, is erit in affectibus potentissimus; qui sibi res, voces, actus, secundum verum optimè finget, quod quidem volentibus nobis facile continget; ut si hominem occisum queror, non omnia, quæ in re præsentate accidisse verissimile est, in oculis habebis? Subdit idem Fab. Insequetur Energia, quæ à Cicerone Illustratio, vel Euidencia nominatur, quæ non tam dicere videtur quam ostendere, & affectus non aliter, quam si rebus ipsis intersimus, sequentur. Vbi miseratione opus erit, nobis ea, de quibus querimus, accidisse credamus, nos illi simus, quos graua, indigna, tristia passos queramus: nec agamus rem quasi alienam, sed assumamus parumper illum dolorem; ita dicemus, quæ in simili nostro casu dicturi essemus. Ita

Loco citato.

Quintil. de causis iudicialibus disserit, qui etiam ait se vidisse hiltriones, qui è scæna egressi, & ea, quam agebant, persona deposita, adhuc flerent, & hoc in fabula & causa ficta. At certè in concionibus multò id melius agere possumus, ac debemus, cum omnes affectus, quos in alijs excitare studemus, in nobis nequaquam fictè, & per solam phantasiam, sed serio & verè, tanquam in causa nostra, ingenerare debeamus, cum commune sit negocium, commune nobis periculum cum auditoribus, communis salus, ita ut amore, dolore, verecundia, timore, odio, indignatione afficiamur: Sunt enim, ut in causa honestissima, non solum vtilis hi motus auditoribus, sed etiam nobis, & ferè ex ipsis orti virtutibus, de quibus est sermo. Quis autem non commoueat si serio agat, si periclitantes de eterna salute sibi fratres suos proponat, si Christum pro his morientem intueatur? Hoc vnicum satis per se esse posset in tota hac excitandorum affectuum tractatione præceptum, addamus tamen alia tanquam adiumenta, ut quando res maximi est momenti, summa etiã cura à nobis tractetur. Secundò ergo dico ad mo-

ad mouendam Voluntatem , oportere prius intellectum bene edoceri & conuinci: hic enim est ordo inter has duas potētias, vt prius lumen recipiat intellectus, quam moueatur voluntas. Ita D. Thomas, & satis vulgo est decantatum. Sit autem doctrina non valde difficilis, aut Metaphysica, vel quæ in speculatione magis sita sit, hæc enim potius extinguit motum, quam adiuuat: sed sit facilis, & ad motum accommodata, de Amore Dei in nos, de eius beneficijs, deque alijs titulis quibus ad Deū amandum vrgemur; de Mysterijs Christi Redemptoris, de peccati turpitudine, de virtutum omnium honestate ac splendore, de quatuor nouissimis, de Beatissima Virgine, de Sanctorum exemplis, ac Martyrum heroicis factis, & similibus. In vniuersum ea maxime auditores mouent, quæ & grauias esse, & pertinere ad ipsosmet persuasum habent. Idcirco det operam Concionator, vt qui audiunt, intelligant suum ipsorum negotium, & quidem maximi momenti, neque longè abesse vtilitatem, vel perniciem, sed iam instare, imò adesse. Quam ad rem S. Chrysostomus frequentissimè & efficacissimè vtitur comparationibus à damnis huius vitæ vel corporis, vel rei familiaris, transferens ad animæ vtilitates & detrimenta; hac enim arte facilius intelliguntur & mouent.

Intellectus prius bene informadus.

Loci vnde ad commouendos affectus argumenta erui possunt. Cap. IV.

Loci verò vnde affectus desumi debent genericè loquendo plurimi sunt, scilicet . Honestum, vel turpe, facile vel difficile, vtile vel inutile, necessarium, indignum, Exempla, similia, definitiones, cause, effectus, concomitantia, adiuncta propria personarum, locorum, qualitatum . Omnes loci qui inseruiunt amplificationi huc tendunt, maxime ad proprias, & peculiare (vt vocant) circumstantias descendendo: debet enim oratio, qua volumus mouere affectus, non solum continere amplificationem, seu expolitionem, sed accuratam rerum descriptionem, quæ ad illum affectum, quem mouere contendimus valeat; si quidem res exposita magis apparet ac mouet, quam complicata, vt rectè Cicero disierit, qui (ait) breuiter aut summissè docere iudicem possunt, permouere non possunt, in quo (inquit) sunt omnia. Ita videmus sepius Prophetas, cum calamitatem, aut stragem aliquam minantur, eam multis modis rebusque circumstantibus depingere . Legatur oratio

Amplificatio feruit affectibus .

2. de Orat.

Gen. 43.

. . .

Oratio fit flexanima.

2. de Orat.

In Gorgia.

Figura.

Ipsa pronun-
ciatio multū
valet ad Af-
fectus.

tio quam Iudas habuit ad Iosephum pro Benjamin, in qua ad eum mouendum singulares rei conditiones ad id apta, sic percensentur ac proponuntur, vt ad ea verba commotus Ioseph sese à fletu cohibere non potuerit. Præterea singuli affectus habent suos peculiare locos ex quibus eruuntur, hos oportebit videre, vt sciamus quemadmodum excitetur Amor, Spes, & alij de quibus nos infra tum ex Aristotele, tum ex nostris Theologis differemus. Quarto, ipsa oratio & dictio, quos paritura est, debet affectus induere, & sese in varias figuras transformare. Hæc est oratio quæ dicta est ab Ennio flexanima, & regina animorum. Hanc Plato fuisse Periclis affirmat, quem refert, quemadmodum cytharedus ad motis ad cordas digitis quem vult sonum elicit, ita illum orationis genere quæcumque vellet motum, in auditorum animis solitum excitare. Et sanè veluti diuersitas Musicæ modo lachrimas, modo gaudium, modo animositatem, modo deuotionem parit, ita varium orationis genus & variatus dicendi stylus aliter atque aliter affect. Ac proinde aliter instruenda concio est, cum ad peccatorum dolorem mouere nitimur, aliter cum ad timorem penarum, aliter cum ad amorem, longe alium modum requirunt motus lenes à grauibus; si vult commiserationem facere, sit flebilis, si gaudium, ipsa oratio quodammodo exultare debet, si iram, vel odium indignabunda sit, modestiæ plena, si pudorem, vehementem in vitiorum reprehensione; in materia graui, sit genus orationis concitatum & ardens, alioquin vix credat quis oratori. Demosthenes, cum ad eum reus quispiam accessisset, rogans vt suam causam atrocissimam defenderet, & in ea referenda, placida oratione rem totam narraret, respondit non credere se, verum id esse quod narrabat: cuius responso, accensus alter vehementer, rem ita esse grauius asseuerabat, acriter dolens; tum Demosthenes iam sibi persuasum esse dixit. Figuræ multæ verborum, ac sententiarum, orationem non solum ornant, sed motui seruiunt maximè: de quibus suo loco agemus sed inter eas præcipuum in hunc finem, locum habere videntur Descriptiones variæ, quæ res ante oculos ponunt, in quibus qui benè fuerit exercitatus, habebit motus ad manum, quarum vltimo loco inter figuras exempla proponemus. Quinto ipse modus pronuntiandi multum etiam adiuuat, nam in affectibus qui lenes sunt commouendis, oportet lenta potius voce proferre quæ dicas, quam nimis accelerata, requiritur lenitas vocis, vultus modestia, pudoris significatio, comitas

ver-

verborum, facilitas animi grati, sententiæ humanæ, oratio suavis. Ad graves verò affectus suscitandos, concitata, & inflammata pronuntiatio opus est, acrimonia vocis, gestuum maiori agitatione. Rectè Greg: Mens inquit concupiscentijs exterioribus occupata igne diuini amoris non calet & idcirco ad supernum desiderium inflammare auditores nequeunt, verba, quæ frigido ore proferuntur. Sit pronuntiatio viua, efficax, feruens, non languida, vrgeat se ipsum, non fictè, non affectans motum in se, qui tantum ex ore nascatur, sed ex ardore cordis inflammata voces erumpant: & hoc est caput rei, in multis enim apparet, vt ita dicā affectatus affectus, ideoque multū laborāt, sed nihil efficiunt. Sextò idcirco monendus mihi est de integro Concionator in tota hac materia, quæ ad mouendos affectus pertinet, debere eum in se se ardorem ac feruorem spiritus excitare; qui spiritus non consistit in nudis clamoribus, aut magna corporis agitatione, vel manuum complosione, seu valida pulpiti percussione, (nam sæpè intempestiui clamores in aërem iaciuntur, & dum auribus obstrepunt, corda obtundunt) sed in charitate inflammata, quæ si adsit, verba ex corde concionantis vibrantur cum efficacitate, ac robore quodam virili, ac moderati quoque clamores pectora auditorum peruadunt. Nec raro experti sumus, paucula verba viri admodum spiritualis, posse maiores motus efficere, quam longas, & multas hominis eloquentis conciones. Præterea cum ex abundantia Spiritus os loquatur, tunc copiosa & efficax effluit eloquentia, alloquendo peccatores, exclamando, precando, obiurgando, obtestando adiurando, inuocando cælum ac terram, collacrimando, admirando, aliquando suspendendo sermonem, per aliquantulum silentium & morulam, & deinde vehementius graui allata aliqua sententia vrgerendo, imitando quantum fieri potest Eliam, cuius verba erant quasi facula & Beatum Stephanum, cuius spiritui non poterant resistere aduersarij. Huiusmodi præter multos antiquos Patres scimus etiam Vincentium ferrerium, Antonium Patauinum, Bernardinum Senensem, & alios recentiores fuisse. Quorum vtinam multos similes nostris tēporibus haberemus, facile esset, & copiosam frugem colligere, & quanta sit vis in commouendis affectibus intelligere. Ad hunc autem ardorem spiritus in corde concionantis excitandum, plurimum meo iudicio iuuare poterit recitatio intentionis in hoc munere, purificando eam diligenter ab omni humano affectu honoris, plausus popularis, cupidita-

Loquens cū
spiritu mo-
uet affectus.

Loquens cū
spiritu mo-
uet affectus.

tis,

Confidat in
spiritu Dei,
non in sua
facultate.

Ho. 22. in
Epist.

Sententiæ scri-
pturæ exami-
nentur.

tis, ac lacri rerum temporalium, item timoris humani, solam Dei gloriam sibi ante oculos proponendo, & auditorum salutem ex sincero ac feruente animarum zelo profectam. Septimo quoniam totum bene, ac cum fructu concionandi negotium in commouendis affectibus, vt sæpe iam diximus situm est, idque arduum ac difficile plerisque videri potest, vt verè est, moneo vt nemo hac in re animum despondeat. Nam ipsum Dei verbum, si in paranda concione studium ac diligentia adhibeatur, ex se magnam vim habere solet: Verbum (inquam) quod ex Dei ore manauit, non potest non hominũ corda penetrare, cum à Paulo dicatur, sermo Dei viuus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens etiam vsque ad diuisionem animæ & spirituum, discretor spirituum & cogitationum. Sapienter & verissimè hoc docet Greg. Verba ait sacræ scripturæ lapidi similia dixerim, in quo ignis latet, qui manu quidem frigidus tenetur, sed percussus ferro per scintillas micat, atque hoc emittit ignem, qui post ardeat, quem prius frigidum manus tenebat; sic sacri verba eloquij per verba litera frigida tenentur, sed si quis hæc aspirante Domino, intento intellectu pulsauerit, de mysticis eius sensibus ignem producit, vt in eius verbis, post animus spiritualter ardeat, quæ prius per literam, ipse quoque frigidus audiebat. Itaque necesse non est, vt multum sua facultate confidat Concionator, sed potius humiliter suam vndecumque infirmitatem agnoscat: & tamen sibi persuadeat Dei verbis hanc inesse vim ex se, quantumuis simplici stylo, ac probatione enuncientur. Sumat ex scripturis sacris, etiam ex Patribus Sanctis sententias aliquas, quæ affectus contineant, easque bene explicet, nam hæc suo pondere & authoritate mouebunt, si modo non decantet solum, sed expendat res, pensitet circumstantias, verba examinet, & induat eundem spiritum, (quod est res planè in concionante nobilissima) quem verba significant, non solum externis verbis, per quandam vocis fictionem, Sed magis corde & interno sensu, nec solum rei naturam & suæ mentis affectum. Aliquando etiam aliorum affectus exprimimus, vt ad eundem auditor moueatur, sicut cum narramus aliquam historiam irati hominis, metuentis, commiserantis, lætantis; qui modus est commodus, nec desunt in sacris literis, & in nostrorum Patrum voluminibus; atque Ecclesiasticis historijs exempla plurima, quæ id efficiant. Sic referam lachrimas Hieremię lugen-

tis desolationem, & ruinam ciuitatis Hierosolimitanae, si con-
 tritionem & dolorem peccatorum velim concitare, proponā
 historiam poenitentis Dauidis, Magdalenae, filij prodigi, Pcla-
 gia, Thaidis, Iacobi Eremita: Si condonationem iniuriarum,
 erit ad rem historia Ioseph. Si ad ærumnarū tolerantiam exhor-
 terit utilis descriptio patiētiae Iob. Tobiae &c. Octauo deniq;
 nihil meo iudicio poterit esse vtilius, quam vt studeat orator
 habere ac perpetuo cōseruare cor pium ac tenerum, quod fiet
 si studium orationis, & meditationis nunquam in se sinat lan-
 guescere, stas precationes, neque omittat vnquā, & diligen-
 ter, & cum fructu peragere curet; istud enim est quod nobis
 Deus commendat, Ignis in altari semper ardebit, quē nutrit
 Sacerdos subiiciens ligna per singulos dies. Nutritur enim de-
 uotionis ignis; Meditando, & Orando. Nec est difficile in di-
 cente advertere & conijcere, vtrū ex spiritu Orationis loqua-
 tur, an promat ex memoria quae scripta in pagella, & an fer-
 uor sit verus; & ex corde accenso sua sponte nascatur mouen-
 te Spiritu sancto, an sit fictus, & extrinsecus ascitus atque coa-
 ctus. Praeterea multum adhuc Spiritum in Oratore conseruan-
 dum valent orationes quas Iaculatorias vocāt, lectiones libro-
 rum spiritualium, frequentia colloquia de ijsdem rebus spiri-
 tualibus eum vix pijs, & diuino spiritu afflatis: Aliqua cor-
 poris afflictationes, visitare domos hospitales & carceres, &
 his similia. Plurimum proderit audire Concionatores feruen-
 tes, qui non tam de rebus diuinis agant, quam diuino Spiritu
 agantur. Postremo antequam ad concionandum accedat, fun-
 dat preces, & à Deo impetret gratiam mouendi, obnixè Chri-
 stum deprecans, ne sinat Sanguinem suum conculari, aut inu-
 tilem reddi, & Dæmonem tam multa molientem victorem eua-
 dere. Hæc de mouendis affectibus in vniuersum dicta sint, iam
 de singulis aliquid perstringere aggrediamur, locosque tum
 Aristotelicos, tum Theologicos aperiamus.

Adiuuentz
 ad deuotio-
 nem conser-
 uandam in se
 ipso.

est aut dō
 supulat in

 est audire

Ira affectus quomodo excitandus ex Aristotele.

Cap. V.

2. Rhet.

DE affectibus singulis aliqua docet Aristoteles, naturam
 eorum, proprietates, & causas explicans; ex eo nobis est
 animus, non omnia sed aliqua excerpere quae ad rem nostram
 faciunt: quoniam de Affectuum natura, optimè omnium ex suis
 principijs philosophatum eū arbitramur quare omnia ex Ari-

Ff stotele

stotele sumpta erunt paucis admodum adiectis; Considerat igitur in quolibet affectu tria. Primum qui sunt prout ad aliquem affectum, V.g. Ira aut Misericordia. Deinde erga quas personas soleat homines eo affectu moveri, hoc est quibus irasci aut compati soleamus, postremo ob quas causas. His enim cognitis Oratoris est preparare Auditores, & eas conditiones in illis efficere quibus subiecti sunt, qui tali affectu moventur, & ostendere causas adesse & personas, erga quas hoc vel illo modo affici debeant. Ab Ira in initium sumit Arist. quam ita definit. Ira, est appetitio ulciscendi aduersus eum concepta a quo se, aut aliquem suorum immerito contemptum quis putat, quo posito, cum homines natura, maxime sui existimatione appetant, ijs irascuntur qui videntur eos parifacere, huius autem contemptus sunt tres species. Despicientia, cum significat quis se alium vilipendere. Secundò, incommodatib. cum eum afficit aliquo incommodo opponens se eius voluntatibus solum incommodo sit. Tertiò Contumelia quæ est nocere ijs in rebus in quibus dedecus suscipit ille qui patitur. Ob hæc capita homines irascuntur cum immerito quid eorum se pati arbitrantur. Inde etiam quibus irascantur apparet, nempe ijs a quibus talia se perpeti opinantur. Ita iridentibus & subsannantibus, & illudentibus irascimur, quia contumeliam, irrogant & maledicentibus, & contemnentibus in ijs præsertim rebus, in quibus nos studium, & laborem ponimus, & multo magis si ab amicis hæc patiamur. Præterea irascimur ijs qui prius nos honorabāt, & iam cessant ab honore, & his qui pro acceptis beneficijs beneficia non reddunt, vel non æquali officio, ut sunt ingrati homines, & his qui sunt inferioris conditionis, maxime verò irascimur si aliquando significant nos parvipendere, & ijs amicis qui nostras necessitates non agnoscunt, nec iuuant, qui aliquid dicunt vel faciunt quod nobis molestiam affert, sicut etiam inimicis malarum rerum solemus irasci, quia res illæ animum contrahunt, ijs item, qui vituperant & arguunt eos quos non possumus non defendere, qui vel audiunt vel curiosè quarunt nostros defectus, & quicquid sit contra nostram existimationem. Rursum his qui cum serio aliquid tractamus, videntur quasi nobiscum iocari, & ironicè dissimulant quasi nos, & res nostras partipendentes. Qui nostri oblinisci videntur, qui cum sint liberales in alios, nostri videntur immemores. Denique his qui de nobis honorificè minus loquuntur præsertim apud eos apud quos nos cupimus videri magni, vel cum quibus de gloria

In singulis affectibus tria consideranda. Ira. Rhet. c. 2.

Ob tria irasci solemus alijs.

Quibus irasci solemus.

ad R.

ant dignitate contendimus, vel quos admiramur aut erube-

Deinde docet idem Arist. qui sint proni ad iram, sunt autem
ij quorum animus est aliqua molestia aut ægritudine pressus,
ut sunt etiam qui morbo aliquo corporis afficiantur, vel pau-
perate premuntur, facile enim ex quacunq[ue] oblata occasio-
ne ad iram mouentur, præsertim si non adiumentur in his mole-
stias quas patiuntur, sicut qui siti vexatur si a bibendo impe-
diatur. Et hi, qui vehementer aliquid desiderant & amant, nec
facile possunt cõsequi, facile ad iram incitantur etiam leui oc-
casiõcula, maximè verò contra eos, qui studijs eor[um] aduer-
santur, vel causa eor[um] cum possunt non fauent. Præterea qui
malum aliquod recipiunt, unde bonum expectabant, siquidem
in speratum malum magis cruciat, quemadmodum (ait Arist.)
in speratum bonum magis delectat. Et sunt aliqua circumstan-
tia, in quibus homines sunt procliuiores ad iram, sicut est tem-
pus incommodum, ut si quis in tempestiue adeat principem,
quando scilicet vel quietem expetit, vel negocijs detinetur, mo-
lestè enim fert se interpellari. Diebus item quibus aliquid sinis-
trum nobis contigit, sumus ad iram procliuiores, unde ille dixit
in tempore veni, quod est omnium maximum. Item aliqua
corporis habitudo propensorem facit ad iram, in quibus enim
abundat bilis, facile irascuntur. Similiter ætas ut in iuuenibus
in quibus dominatur ira ob cupiditates tunc efferuescentes, &
sanguinem ebullientem, in senibus etiam, quos ob confectam
& molestam ætatem esse morosos videmus. Præterea locus ut
si quis in publico, aliqua contumelia sit affectus. Ex his patet
qui sint ex Arist. ad iram magis propensi, & quibusnam homi-
nes irasci soleant, & quas ob causas. Ergo secundum Aristoteli
qui aliquid ad iracundiam mouere velit, ita orationem accõ-
modet ut disponat auditores, eo modo quo dispositi esse solent,
quos facile diximus irasci. V. g. curet excitare aliquem dolo-
rem, reuocando in memoriam aliqua ex his quæ molesta passi
sunt, inde proponere iustas causas irascendi. In concionibus no-
stris, poterimus aliquando excitare iram cõtra hæreticos, & quos
vocamus politicos, apostatas, fures, homicidas, ceterosque
flagitiosos, ita tamen ut ira feratur contra vitij, non contra
personas. Sic contra hæreticos excitabo in auditoribus zelum
& amorem religionis, accendam desiderium conseruandi pri-
matum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, deinde proponam ante oculos,
quanta Ecclesiæ Sanctæ hæretici, damna inferant, quanto

Qui sint ad iram proni.

Qui sint ad iram proni.

Qui sint ad iram proni.

nos odio prosequantur, quantis contumelijs catholicos afficiant, & colligam iustissimas causas irarum contra ipsos, ut scilicet aut conuertantur, aut conterantur.

Lenitas, seu mansuetudo. Cap. VI.

Cap. 3.

Quid sit lenitas.

Sed dicamus de contrario affectu lenitatis, qui magis vni venire solet in concionibus, & in domestico conuictu. Lenitas (ait Arist.) est mitigatio irae, quasi post turbinem, & tempestatē aeris serenitas, ac maris tranquillitas. Docet primò quibus, & ob quas causas solet animus iratus mite scere vel non irasci: Sicut (ait) contemptus alicuius, iram eius prouocat et dicitis, ita mites sumus ad eos qui nos nequaquam laeserunt, vel si in aliquo laesi sumus, non voluntariè illud ab eis factum agnoscimus, quia propriè non est contemptus ubi non apparet voluntarium. Et qui licet laeserint & videantur nos contempsisse, tamen nunc contrarium volunt ab eo quod fecerunt cum essent ira perciti, & agnoscunt se deceptos, aut lapsos fuisse. Et qui nihilo meliores erga se ipsos solent esse, ab eo quod erga nos faciunt, ut non propriè visi sint nos parui ducere, eum nemo se ipsum paruifaciat. Et quando sunt tales ut non soleat erga bonos male se gerere, sed omnes honorare, ut potius fuerit insolitus aliquis casus quod nos laeserint, & hi qui errorem hunc fatentur, & simul dolent, quosque penitet facti, quia haec confessio est quaedam quasi vindicta & pena peccati, sicut contra famulos negantes errorem, domini magis irascuntur, quam si fateantur, quia illa negatio est actus irreuerentia, & contra confessio, est honor. Et maximè placamur his, qui se humiliòter gerunt nobiscum, & supplices veniam petunt, cuius rei (ait Aristot.) signum est quod canes non mordent prostratos, & iacetes, quod idem de Leone Plinius affirmat. Rursus lenes euadimus cum in rebus nostris ferijs, illi serio agunt, sicut contrarium diximus iram mouere. Et quando ijs, quibus irati eramus beneficia nobis conferunt, & gratificantur, quia verum est illud. Munera crede mihi placant hominesque Deosque. Et quando illi iidem qui aliquomodo videntur contempsisse, iam honorant, ut potius ex irae motu repentino illud appareat factum, quam ex electione. Et quando videmus ei qui laesit nos, aliquod damnum magnum euenisse, sic enim videntur penam dedisse, etiamsi non nostri causa.

Qui ad lenitatem proni.

Secundò, qui nam sunt ad mansuetudinem dispositi, sicut res

res aduersæ, ac molestæ in nobis excitant iram, vt iam dictum est, ita contra res lætæ ac prosperæ disponunt ad mansuetudinem. Rursus dies festi & nobis fausti, quando res ex nostra sententia cesserunt, quando felix aliquod nuncium accepimus, quando omni ægritudine vacamus, ideo post cibum facilius inclinamur ad parcendum, nam fames quæ cruciat exacuit ad iram. Denique omnis læticia disponit ad hunc affectum, modo non sit nimis exultans, quia hæc sæpe insolentes reddit. Rursum sunt proni ad lenitatem, qui sunt in proxima spe habendi aliquid quod desiderant. Et quando iam longum tempus elapsum est ab accepta iniuria, tempus enim mitigat animum, nisi sit ira obstinata & implacabilis, quam (vt ille canit) nec longa dies, pietas nec mitigat vlla: Præterea cum quis est iratus pluribus, si pœnas ab aliquo accepit, solet erga alterum mitigari. Vnde Principes qui pœnas fontibus inferunt, vbi vnum reū punierunt, solent esse faciliores ad parcendum alteri. Cum eum qui nos læsit in iudicio vicimus, solemus mitescere, nec aliam vindictam cogitare contenti quod ita publicè sit conuictus. Cum ego dedi causam aliquam alteri ob quam ille me ipsum læsit, sum dispositus ad lenitatem cum agnoscam illum à me provocatum prius. Quando is qui me læsit est longè me superior, vt potius eum timeam, vbi enim est timor non est ira. Ex *In fine cap. 3.* dictis quod ad vsum mouendi lenitatem spectat infert Arist. Si sedare iram volumus ex his locis ita dicendum esse, vt & ipsos auditores tales faciamus vt proximè diximus, & eos quibus irati sunt aut inuitos fecisse, aut dolentes factum ostendamus, remouendo, vel extenuando suspicionem contumeliæ, laudando aliquo modo eos quibus volumus auditores mitescere, & supplicando pro eis veniam, addat etiam locos communes in vituperationem iræ, ac laudes clementiæ.

Amor, & Odium. Cap. VII.

Tertiò loco agit Arist. de amore, cui odium opponitur, est *Amor quid sit.* autem Amor affectus quo cupimus alicui bona euenire, non nostra sed eius ipsius quem amamus causa, & vt ea habeat pro virili nitimur, qui amor cum est mutuus est Amicitia. Duo includit amor, Benevolentiam cordis & conatum benefaciendi. Et vt vtrumque fiat in gratiam amici non in proprium commodum, Sic enim esset mercatura potius ad lucrum, quam amor. Quæ autem sunt causæ ob quas solet hic affectus excita-

Ff 3 ri?

Quos amare
solemus.

ri? multæ sunt apud Arif. vbi simul alia duo coniungit, scilicet personas quas amare solemus, & qui sint ad amandam dispositi vt patebit. Attingam breuiter. Primò Amici sunt, qui rebus secundis inuicem gaudent, ac dolèt aduersis. Secundò amamus eos qui amant quos nos amamus, vel amantur ab amicis nostris. Tertio qui nobis beneficia conferunt, solent enim hæc amoris in nos esse signa in illis, & amorem prouocare in nobis erga benefactores, præsertim quando beneficia sunt magna & fiunt alacri animo & tempore opportuno, quando res nostræ erant in misero statu, & quando aduertimus nostri gratia esse facta, non suo commodo. Quartò amamus viros beneficentia & liberalitate ac fortitudine insignes, qui operam suam collocant ad sublenandum inopiam aliorum & iniuriam propulsandam. Quintò iustos, qui non aliorum damno res suas & patrimonium augent, cuiusmodi sunt qui proprio labore viuunt præsertim apud Arist. agriculturæ dediti. Sextò Temperantes ac moderatos, qui ab aliorum damnis se temperant, ideoque iudicamus nos ab eis tutos esse. Septimò eos qui tranquillam vitam ducunt, & alienam à negotijs, & à regimine quia hoc modo viuentes, non videntur esse curiosi, nec iniusti in aliorum factis. Octauò eos quorum nos amicitiam appetimus, si modo & ipsi idem appetant, & tales sint qui eximia aliqua virtute polleant, & spectatæ vitæ sint apud homines ac probatæ apud viros optimos. Nonò eos qui suauibus moribus in conuiciu sunt præditi, cuiusmodi sunt, qui sunt ingenio placido, nec facile irascuntur, neque aduersantur alijs præsertim, iratis, neque morosi sunt neque concertationum amici, neque habent contradicendi spiritum, qui patienter ferunt si quid in ipsos dictum sit, & vtuntur Eutrapelia iocando, & aliorum ioca recipiendo, neque vnquam exprobrant alijs, aut errata aut beneficia, neque impediunt eos qui seria negotia tractant, neque præsertim malorum recordantur, neque acceptas iniurias conseruant animo, nec sunt maledici, nec curant scire nostros vel aliorum defectus, sed bona. Mundos item tam facie quam vestimentis, quæ tamen mundities si exquisita sit potius odium parit, quod tales videantur abhorre ab alijs. Decimò studiosos nostri, qui nos admirantur, colunt, qui gaudent consuetudine nostra. Vndecimò eos qui pares nobis sunt ætate, conditione, studijs, exercitatione, modo illi non impediunt & turbare possint nostras rationes, tunc enim inuidia nascitur, & qui eandem rem desiderant, modo vterque compos fieri queat, nec

nec vnus alterū excludat. Duodecimò eos diligimus apud quos cupimus esse in prætio & honore, aut quos vellemus nostri emulos esse ac imitatores. Decimotertiò quos nos adiuuimus vt ali quod bonū consequerētur, quos tāquam nostrum partum diligimus. Decimoquartò qui sunt feruentes in amando, quales sunt qui in aduersa fortuna amicorū sunt constantes, & qui absentes etiam non modo præsentēs amicos diligunt. Et qui etiam post mortem conseruant amicitiam, hos enim fideles ac veros amicos credimus. Decimoquintò qui non solent fingere, aut dissimulare, sed simplices sese ostendunt, vt etiam res suas malas aperiant, nec occultant amicis, quia amicos non metuimus sed amamus. Denique eos qui non sunt formidolosi, & horribiles, vt sunt ij quorum opes nimias suspectas habemus, vel potestatem, hos enim metuimus non amamus.

Hæc de amore Arist. Qui ergo velit eum excitare causas in eo quem amari cupit ac suadet ostendat esse permultas proponat eius amabiles conditiones iuxta ea quæ diximus & facillè excutiet in cordibus auditorum ignem tamquam in esca. Odij autem affectus, omnino contrarium persuadendo, gignetur, sed Christiani oratoris opera, hic nō video qua in re sit necessaria, nisi orationem transferat à personis ad vitia vt dicebamus de ira, quæ proxima est odio V.g. si curem vt in odium adducam hæreticos, politicos & eiusmodi farinæ homines qui vt tales cum habeant conditiones omnino contrarias his qui amabiles sunt, non possumus eorum consuetudine delectari. At præter hos, omnes amandi sunt etiam inimici, præcepto charitatis Euangelicæ, & contra odium concionatori disputandum vt suo loco explicabimus.

Odium.

Timor & confidentia ex eodem Arist. Cap. VIII.

Timor est animi perturbatio nata ex obiecta specie impendentis mali, quod aut interitum, aut dolorem nobis afferre possit ita hic Arist. vbi magis opiniones vulgi attendendas oratori proponit. At lib. 3. de mor. ad Nicomachū nec paupertatē, nec morbos metuēdos esse docet, licet dolores sepe & mortē afferant, quia in moralibus agit de officio hominum, vbi quomodo quisque gerere se debeat secundū virtutem docet quod etiam nostro oratori Christiano tenendum est, qui non tam quod vulgus iudicat quam quod à nobis Christus requirat attendere debet. Dicit autem timorem nasci ex proximi mali

Timor quid sit.

Ff 4 opinio-

Quæ mala
& quos ho-
mines time-
mus.

opinionē, quæ enim valde remota sunt non facile timorem incutiunt, quamuis fortis viri esse mortem non timere, in moralibus affirmet. Posita definitione timoris, tria illa examinet, scilicet quas ob causas soleant homines timere, & quas personas, & qui sint ad metuendum dispositi. Duo priora simul ita docet. Ex definitione patet omnia illa nobis timorem incutere, quæ vim habent nos perdendi, aut damnum aliquid inferendi. Nec solum ipsas res quæ tales sunt metuimus, verum etiam signa & indicia earum rerum reformidamus, ut sunt Regibus Cometa, Nauigantibus signa tempestatum, quia hæc significant periculum, idest rei terribilis appropinquationem. Ipsa verò res, quæ in se ipsis timorem incutiunt, sunt similitudo & iræ eorum, qui nocere nobis possunt per opes, per eloquentiam, & huiusmodi alia, hi namque mali aliquid importare possunt, cum nec facultas, nec voluntas, desit mali inferendi. Præterea iniustitia & animi perversitas in eo qui potestatem habet nocendi formidolosa est, & qui iniuriam facile facere possunt formidolosi sunt. Etiam timorem incutit cum aliquem contumeliose tractatum videmus, ab eo qui potestatem habet. Rursum formidolosi sunt potentiores propter opes aut amicitias etiam si à nobis non sint affecti iniuria quia leui suspitione moueri possunt contra nos. Et eos solemus reformidare, in quorum manus nos nostramque salutem repositam habemus, ut sunt ij quibus secretiora animi nostri arcana commisimus, vel sunt negocijs alicuius nostri grauioris consilij. Timendum enim est, ne vel spe lucri nos perdant vel ex timiditate. Vnde Prouerbiū. Nec salus in acie Nouaculæ. Et eos qui aut iniuriam à nobis acceperunt, aut se accepisse, quam vis falso arbitrantur, forte enim meditantur vindictam. & inter hos magis timendi sunt qui sunt callidi ac vafri, qui dissimulant, tacent, & aliud dicunt atque sentiunt, cum minus metuendi sunt qui liberè loquuntur, qui quod in animo habent etiam in ore verfant, quique sunt acutè bilis cum illos alios rectos non possimus agnoscere, ideoque magis timeamus. Imò & eos timeamus qui nobis iniuriam intulerunt, hi namque cogitant sepe alia mala inferre ut nos infirmiores reddant, ne illatam iniuriam vindicemus, & ipsi securius viuant. Et eos quos habemus competitores in aliqua assequenda dignitate, cuius plures compotes esse non possumus. Eos quoque timeamus quos ab alijs melioribus nobis & firmioribus reformidari videmus, si enim meliores lædunt, etiam infirmiores facilius iniuria afficiunt.

cōt. Denique omnia mala timemus, quæ in alijs agnoscimus,
 & nobis euenire similiter possunt, vt cum morientem aliquem
 videmus. Inter omnia verò terribilia, illa magis timorem inij-
 ciunt, in quibus cum à nobis sit erratum contra aliquem, ta-
 men non potest lapsus à nobis penitus emendari, nec remediū
 est in potestate nostra. Timor est magnus, quando malum est
 magnum, quando est repentinum, quando est ignotum, quando
 est valde propinquum, quando imminens malum vix posse pro-
 pullari existimatur. Ita de causis ob quas fit metus, & de perso-
 nis Arist. Quibus subiicit qui sint ad timorem dispositi. Eos au-
 tem esse docet liberos à metu, qui non arbitrātur se mali quid-
 piam sustinere posse, nam timor nascitur ex opinione impenden-
 tis mali, quales esse solent qui opibus abundant, & amicitijs, ac
 florentes res suas intelligunt, & plurimum autoritatis habe-
 re, siquidem res prosperæ deprauare animos solent & audaces
 reddere, ac insolentes vt non timeant, & alijs sint contumeliosi.
 Illi etiam procul sunt à timore qui cum acerbissimos casus sint
 experti sepius tanquam omnem spem rerum bonarum abie-
 cerunt, vt suas miseras quibus premuntur perpetuas credant
 futuras, vt nō putent in se locū superesse nouis calamitatibus.
 In quo numero sunt qui ad supplicium ducuntur. Seneca desin-
 nes timere si sperare desieris. & idem Seneca ostendit quomo-
 do hæc duo tam diuersa, timor ac spes aliquando pariter sint.
 Ita est (ait) mi Lucili, cum videantur dissidere coniuncta sunt,
 quemadmodum eadem catena & custodem & militem copulat,
 sic ista quæ tam dissimilia sunt pariter incedunt. Qui verò con-
 trariam opinionem habent ij ad timorem proni sunt. Vt qui
 aduertunt sibi malū aliquod instare, cui se obnoxios agnoscunt,
 Qui ita timent, vt etiam aliquid habeant sp̄ei, nam videmus eos
 qui timent ad consolationes ac remedia confugere, quod non
 facerent si omnem spem euadendi abiecissent. Solent timere
 qui sunt pauperes, qui debiles, & imbecilli, qui sine amicis. De-
 nique docet Arist. vsu excitandi hunc affectum in auditori-
 bus. Is autem est vt eos inducamus in eam opinionem vt putēt
 se malis esse expositos, docendo multos ipsorum pares & ma-
 iores grauiam damna perpeffos ab his à quibus nil periculi me-
 tuebant. Et idem dicat de genere malorum ac de temporibus
 in quibus se tutos credunt. Poterunt multi ex his locis Chri-
 stiano oratori deseruire, cum timorem vult incutere ex memo-
 ria mortis, futuri iudicij diuini, recordatione gehennæ, quæ mox
 imminet peccatoribus. Sequitur Confidentia timori contraria
 qua

Qui nam à ti-
 more liberi
 esse solent.

Qui nā ad ti-
 morem pro-
 ni sunt.

Confidentia
quid sit.

quæ motus quidam animi est ex cognitione boni instantis, seu periculi vel depulsi, vel proximè depellendi proueniens, & incidit aliquo modo cum spe, nisi quod spes omnem fiduciam significat, confidentia est ubi periculum alicuius mali adest, vel dici potest Cōfidentia est appetitio boni absentis ardui possibilis.

Confidentia
quomodo dif-
ferat à deside-
rio.

Differt à Desiderio, quod confidentia est in parte anime irascente. Desiderium in concupiscente, Illa est boni ardui & difficilis, hoc boni facilis, illa fertur ad media primum, inde ad finem, hoc ad finem suo impetu. Tunc autem nascitur Confidentia vel fiducia, cum res quæ saluti esse possunt propè iam adsunt, quæ verò terrere possunt, vel non sunt vel longè absunt.

Causæ confi-
dentia.

Item cum mala & incommoda eiusmodi sunt, quæ facile habet remedium & auxilia præsto sunt, quibus malum arcamus, tunc enim non timemus sed confidimus, sicut quando nulli sunt qui à nobis iniuriam acceperint, nulli aduersarij, nulli æmuli vel si

Qui sint ad
cōfidentiam
dispositi.

sint sunt amici, vel nostrum desiderium impedire nequeunt. Qui autem sunt ad confidentiam dispositi ij à quibus longè absunt atrocita mala, & quibus adsunt prospera vnde possunt animum confirmare ad fiduciam, hi quibus remedia sunt in promptu. Et hi qui vident plura se habere quam alij, quos metuere possent. Etiam ira animos addit, ideo iram esse cotem fortitudinis Basilius affirmat. Denique cum nos non arguit conscientia sceleris cuiuspiam & credimus nos habere Deum propitium, qui votis fauebit, quod cum ex signis aliquibus aduertere possumus fidetiores simus, vsus autè ac praxis excitandi hunc affectum sumi debet ex contrarijs rebus, quæ timorem incutiunt, ostendendo non adesse periculum mali, extenuando malum, ac periculum, amplificando bona quæ contra illud malum adsunt, & remedia & auxilia, & bonam conscientiam & Dei opem præsentem animando ad fortitudinem.

Verecundia Affectus. Cap. IX.

Quid est Ve-
recundia.

Post fiduciam transit Aristot. ad Verecundiam vel pudorem sequutus eundem ordinem, vt explicet quæ sint causæ ob quas solemus verecundari, & apud quos solemus hunc pudoris affectum sentire, & quomodo sint affecti qui pudore ducuntur. Verecundia est commotio vel ægritudo nata ex his malis quæ ignominiam, seu dedecus videntur inurere, siue sint ea mala præterita, siue præsentia, siue futura, sicut Inuerecundia est non tangi his rebus, neque animo commoueri. Quæ autem sint hæc

hæc mala , quæ Verecundiam gignunt explicat in specie Ignavia & timiditas , vt in Militia abijcere clypeum vel fugere , Iniustitia vt non reddere depositum , Incontinentia , infamia , & impudicitia . Quæstum facere ex rebus minutis aut turpibus , & ex personis tenuibus lucrum extorquere , sicut (ait Arist.) est antiquum prouerbium à cadauere etiam fructum capere . Et omnia quæ nascuntur à sordibus & illiberalitate . Rursus qui sunt nimij in flagitando , & callidè laudant rem alterius , vt ille pro sua liberalitate indulgeat , vel qui licet repulsam passi sint ab aliquo , tamen rursus petunt & molesti sunt . Adulatio , vel presentem aliquem laudare , & eius res ac facta nimis extollere , seu condolare alicui plusquam oporteat , videtur enim quid simulatum , & facit nos erubescere . Præterea dedecus affert nõ posse tolerare labores , quos vel seniores tolerant , vel alij viri delicati , & digniores quam ipse sit , mollitudinem videtur appellare Cic. Sæpe beneficia accipere ab aliquo , & eius commodis augeri , nec nõ vetera beneficia exprobrare , angusti & humilis animi sunt . Iactare se ipsum & suas laudes prædicare , aliorum recta facta sibi adiudicare . Denique omnia alia opera à vitij profecta , & omnia signa occultorum vitiorum pudorem afferunt , cum turpitudinem includant . Sed præter hæc vitia , sunt & alia multa honesta quibus si quis careat verecundatur . Huiusmodi sunt virtutes omnes , & omnia quæ dignitatem ac decorem afferunt præsentem , si quis expers sit earum rerum , quarum sunt participes pares sui ac similes , & vocat pares qui sunt eiusdem nationis , ciuitatis , familiae , ætatis . Turpe enim est è choro aliorum excludi si sua culpa id natum sit . Verecundantur homines cum passi sunt vel patiuntur , vel passuri sunt aliquid ignominiosum , cum inferuiunt alicui in muneribus fœdis . Et cum plagas patiuntur & iniurias tanquam serui , hæc enim priuant homines honore , ideo pudorem afferunt . Hæc sunt verecundia ac pudoris cause . Iam verò etiam quæ sunt personæ , coram quibus solemus verecundari ostendit . Sunt illæ quas nos magni facimus , & apud quas cupimus nomen nostrum magnifieri . Hi sunt qui nos admirantur , & quos admiramur nos , vel cum quibus de aliqua dignitate contendimus , vel eos à quibus speramus impetrare aliquid , in quorum arbitrio positum est vt det , & eos qui prudenter de rebus solent iudicare . Solent pudorem mouere quæ publicè in oculis multorum nobis contingunt , cū toc habeamus testes ac conscios factorum . Et prouerbium est . Pudorem in oculis habitare . Eos item erubescimus qui vacat culpa

Quæ Verecundiam gignit.

Vitia verecundiam faciunt.

Defectus etiã virtutum .

Corã quibus verecundari solemus .

alios hunc .

culpa qua ipsi notamur, & eos qui non solent esse proclives ad ignoscendum, sed potius seueri in culpas, hos magis veremur, Et eos qui faciles sunt ad denunciandum alijs quæ ipsi sciunt, vt sunt qui à nobis aliquando iniuriam acceperunt; & qui sunt maledici, curiosi in aliorum factis inquirendis, & deridendis, Et eos apud quos semper bene audiuius, & à quibus quilibet obtinuius, quiuè nostram amicitiam magnificiunt. Ex dictis facile etiam cognoscuntur qui sunt ad verecundiam magis dispositi. Nempè hi quorum aliquid turpe coram patefactum est, qui sunt sibi conscij alicuius sceleris sui & maiorum suorum, & habent multos competitores in rebus suis, & qui versantur cum eis qui suorum scelerum sunt conscij. Hinc colligere quomodo debeamus hunc affectum inducere, vt scilicet ostendamus rem aliquam esse huiusmodi, vt nos pudore debeat afficere, tum ob ipsam turpitudinem, tum propter eos, apud quos merito verecundari debemus, præsertim in peccatis, quæ cum scandalo sunt publicè, & curet vt ostendat auditores esse de numero eorum quos pudere oportet.

Gratia Misericordia Nemesis. Cap. X.

TRansit Arist. à verecundia ad gratiam vbi primo definit gratiam esse affectum per quem gratis inclinamur ad benefaciendum alicui non nostro cōmodo, sed eius cui fit; loquitur autem non de gratia quæ in remunerando beneficio fit, sed de ea quæ gratis qui habet dat aliquid egenti. Quæ gratia dicitur magna, vel quando magnum aliquid datur ex sua natura, vel ratione eius, cui datur, vel quando fit tempore maximè opportuno, quia alter cui datur maximè optat vel indiget, vel quia solus fecit gratiam, vel primus. Parua autem cum vel res est parui momenti quæ datur, vel quando sui causa dat potius, quam alterius, vel quando negat minus, qui alias maius quid dederat. Qui ergo ad faciendam gratiam vult excitare, ex his locis gratiam & beneficium amplifcet, eodemque modo si velit inducere ad cognoscendam gratiam sibi factam; ex iisdem locis efficiet significando & indigentiam eorum, & alterius liberalem animum; in quo genere optimè Dei gratiā in nos magnificare possumus. Sequitur Misericordia quæ est animi affectio orta ex opinione mali quod affert dolorem, vel necem alicui, quem indignum tali calamitate iudicamus. Circa quam etiam exponit quæ res faciant aliquem miserabilem, erga quas

Qui faciles
sunt ad vere-
cundiam.

Gratia quid
sit Aristot.

Misericordia
quid sit.

personas misericordiam exercere soliti simus, & quomodo affecti qui misericordia mouentur. Addit etiam ad melius explicandam naturam huius affectus, ut illud malum sit, vel presens, vel proximum, & tale sit, ut possit etiam idem malum aut mihi, aut alicui meorum obuenire. Tales sunt, qui similia mala aliquando perpessi sunt, senes etiam, hominesque imbecilli, & viri docti qui in lectione, multa didicerunt, & qui multa familia onerantur. Ob defectum huius conditionis, qui sunt in extrema calamitate, non mouentur miseratione, cum non putent alios plura pati posse quam patientur ipsi, nec qui se beatos supra modum existimant. Quae autem mala misericordiam mouent in specie? Quae a fortuna inuehuntur, non culpa nostra, ut spoliari amicis, patrimonio, item morbi, egestas alimentorum, senectus grauis, mors, verbera, deformitas, obruncatio membri, debilitas, frustrari votis suis. Cum res veniunt quando iam non profunt, quando videmus aliquem cui nihil prosperi contingere solet. Sed in quos misericordes esse solemus? in familiares, nam in parentes & alios propinquos est alius affectus, doloris potius, cum enim simus coniunctissimi eadem mala videntur nostra: in amicos, qui prius erant opulenti, nunc pro inopia, emendicata stipendia viciant. In eos quibus proxima imminet calamitas aliqua, licet nondum sit presens. In eos qui pares, ac similes nobis sunt, familia, aetate, disciplina, cum nobis etiam eadem possint contingere. Item in eos quorum calamitates oculis videmus, ut faciunt aliquando Oratores, ostendentes vestes cruentas, vulnera, aspectus miserandos, & alia similia etiam oculis representata, & auribus etiam verba miseranda obijcere, multum possunt misericordiam excitare. Sicut solemus Christi Domini nostri passionem representare: & vestis Ioseph sanguine tincta patrem, maxime ad lacrimas commouit. Ex dictis patet usus & praxis excitandi huiusmodi affectum misericordiae, amplificando calamitatem significando idem ipsi posse euenire, describendo miserabilem statum calamitosi, qui sine culpa patitur, & rem oculis subiiciendo. Hi loci vbi esse possunt cum commendamus indopes ac miserabiles familias, & magis adhuc cum plurimorum animas ignorantia & peccatis repletas, sub miserabili Daemonum tyrannide representamus oppressas, & aeternis cruciatibus obnoxias. Oppositam misericordiae facit Arist. eam commotionem quam vocat Nemefim, quae magis repugnat misericordiae, quam vel invidia, vel emulatio, quamuis, & haec aliquando opponantur. Est autem

non timor
ni cibum
non timor
Que nam mi
fericordiam
moueant.

sup in d
mimem
mimem

nuom in
mimem
mimem

Nemesis mi
fericordiae op
posita.

Neme-

Nemesis, sive ut aliqui vertunt, Indignatio, dolor est de alieno bono quo aliquem indignum iudico. Sicut misericordia, dolor de malo quæ non merebatur, & sine culpa patitur. Sicut ergo cum videmus paucos immeros & bonos, miseremur, ita contra quam videmus impios prosperè agere, ad dignitates euehi, & honorari. Et differt ab inuidia, nam hæc non dõlet de bono alterius, quia sit illõ indignus, sed simplicitet, quia aliquis sibi equalis, habuit illud donum non ipse, etiam si dignus ille sit, unde inuidia in malum sumitur, non ita Nemesis. Hic affectus qui est Nemesis, vel indignatio, cum sit circa illa bona quæ quis non meretur, non excitatur pro bonis animi, si quis sit inustus, fortis, vel alia virtute pradius, quia hæc quisque suo studio sibi comparat, & laudem merentur, non indignationem, ac nemo habens virtutem indignus ea iudicatur, sed indignamur ob externa bona, ut opes, dignitates, amicitias, fauores, hæc si indignis dentur, dolorem inurunt & indignationem, præsertim si repente ad huiusmodi bona deuenierint, ac subito parata, nam veteres diuitiæ, & dignitates minus quam noua ostendunt. Etiam bonis solent homines indignari, quando bona adepti sunt minus sibi consentanea, quibus nec uti sciunt, ut si virõ bono quidem, sed inepto ad regimen contingat magistratus, si puella ignobilis nubat viro optimato, Indignamur cum inferior in aliquo genere competit cum superiore, ut si quis inferior in bello, alteri aptiori præferri contendat, vel superiori præferatur, & similiter omnis inferior contendens cum superiore indignationem mouet. Hæc sunt cause ob quas, & personæ quibus indignamur. Ad indignationem vero facile commouentur ij, qui eorum bonorum sunt capaces, eaque aliquid quando adepti sunt. Item qui virtute præditi, indigne enim ferunt ad indignos bona deuenire. Ut viri fortes qui sua virtute ea consequi possent. Rursus honorum cupidi, qui digni tali honore habentur quem alij indigne sunt consecuti.

Ex his apparet vsus ac modus tenendus, ut quis Nemesis excitet. Qui locus Christiano Oratori non crebro tractandus, occurrat, nisi aliquando in vniuersum solum dicat huiusmodi bona dignis danda esse non indignis, ex iustitia distributua.

Inuidia Aemulatio Contemptus. Cap. XI.

O Ratori Christiano Non occurrat occasio ad excitandam inuidiam, ad compescendam vero frequens. Est autem inui-

Nemesis & Inuidia in quo differat.

Nemesis non excitatur ex virtutibus.

Quæ sint quæ Nemesis moueant.

Qui mouentur magis Nemesis.

invidia animi regitudo: quæ gignitur ob res alicuius secundas
 erga eos qui nobis pares sunt, quos nollemus eo bono potitos.
 Sunt propensi ad hanc invidiam, qui habent multos sibi pares
 in eisdem studijs, arte, ætate, familia &c. nam figulus figulo in-
 videt. Qui multa huiusmodi bona habent, quasi omnia sibi ef-
 sent debita, ut qui sint eximij in aliqua doctrina, & honore.
 Item qui sunt honorum cupidi, promptiores sunt ad invidendum
 quam alij qui his cupiditatibus non subiacent, ut videmus inter
 milicos qui seruiunt, ut aliquam dignitatem obtineant, & qui
 volunt sui nominis existimationem propagare. Solet autem
 ferri contra eos qui scilicet sunt nobis pares & propinqui. In-
 vidia enim est inter pares, & eos eum quibus de honore est no-
 bis contentio, & qui eisdem desiderijs tenentur quibus & nos.
 Et contra eos qui aliquid celeriter & facili negotio adepti sunt,
 cum alij multo labore nihil effecerint. Et his qui aliquid proci-
 rant quod si obtineant probro nobis ipsis futurum sit. Et his qui
 ea possident quæ nobis valde apta fuissent. Et his qui cum par-
 te aut nulla rei familiaris iactura sunt ea consecuti in quibus
 comparandis nos magnos sumptus fecissemus.

Post invidiam ponitur ab Arist. æmulatio, græcè zelus quæ
 est animi affectus quo dolemus nos non habere aliquid, quod in
 alio videmus, nõ quod displiceat in alio esse, sed dolemus no-
 bis deesse & provocamur ad imitandum. Cicero sic definit. Est
 egritudo si eo quod concupioris, alius potiatur, ipse careas
 scilicet non quia ille habet, sed quia ipse non habes. Et solet
 sumi in bonam partem, sicut invidentia in malam, hæc studet
 ut alter bono careat, sed æmulatio studet fieri alteri similis.
 Sunt dispositi ad æmulationem, qui multa sibi pollicentur &
 se dignos esse ut habeant quæ non habent existimant, quales
 sunt magnanimi, & iuvenes bonæ indolis. Et qui sunt præditi
 ijs doctibus, quibus honos tribui solet. Et hi quorum maio-
 res aut cognati aut ciues honorati similiter fuerunt.

Sed quæ sunt bona, quæ æmulamur? præsertim virtutes quia
 his honos debetur, & ea quibus alijs prodesse possumus, ut
 sunt opes, beneficia, dignitates, sapientia & eloquentia, quia
 his potiri possumus esse benefici alijs. Qui ergo ad æmulatio-
 nem vult provocare aliquos, disponat auditores eo modo quo
 diximus, ostendat talia esse bona & tales personas quas volu-
 mus æmulari. Sicut D. Paulus docet. Aemulamini charismata
 meliora quia nos Christiani æmulatores sanctorum in eorum
 virtutibus ac heroicis actionibus esse debemus.

Qui ad invidiam sūt pro-
ni.

Quibus inui-
demus.

Æmulatio
quid sit.

Iust. I.

Qui ad æmu-
lationem pro-
pensi.

Quæ bona
æmulationi
subdantur.

Huic

Contemptus

Huic opponit contrarium affectum quem Contemptu vocat, cum quis despicit eum qui contraria mala patitur, his bonis quae nos æmulamur, vel cum quis non æmulatur, quæ alius habet bona, sed parui æstimat & contemnit nec curat ut ea æstiquatur. Ut si philosophus contemneret opes, honores, ac dignitates, quas alij appetunt. Quod postremum est maxime secundum perfectum Christianam Religionis spiritum, ut Francisus & tam multi Sancti & D. Paulus contemnebat omnia, tanquam stercora propter Christum. Haec enim cum Arist. de affectibus speciatim egimus. Ex quibus multa sunt quæ ad primum concionum nostrarum referri possunt. Nã Iram postquam optime acuerit in auditoribus iuxta illud Irafcimini & nolite peccare, contra omnes peccatores ut idem Propheta dicebat: In matutino interficiebã omnes peccatores terræ. Et ad Mansuetudinem prouocare quæ est ira moderatio iuxta illud Christi Beati mites &c. Ad amorem vero Dei & proximorum sapienter conciones debent dirigi, ad odium & detestationem peccati & omnium scelestorum; sicut Deo odio est impius, & impietas eius. Ad timorem & fiduciam in Deum, ad confidentiam in operibus bonis, & Christiana perfectione. Verecundia est optimum frznum ut à turpitudine abducatur. Gratia & Misericordia sunt affectus maxime pietati Christianæ consentanei. Indignatio vero ac Nemesis potest etiam contra se ac delinquentes exerceri. Inuidia potius compescenda est. Aemulationis autem Spiritus optime potest in bonum conuerti. In his autem locis ab Arist. enumeratis multa inueniet Orator Christianus ad suas conciones utilia quibus commodè ad excitandos animorum motus utatur, multa pro re nata ducendo ex allatis locis argumenta.

Philiph. 3.

Psal. 6.
Psal. 100.

Quomodo excitandi, aut comprimendi singuli affectus ex locis Theologicis, & primum de Amore. Cap. XII.

Sed præter Aristotelicos, quos iam explicauimus locos habemus adhuc ex sacrorum librorum, & Patrum Sanctorum voluminibus alios, non solum excitandis affectibus, sed etiam comprimendis, idoneos ex principijs supernaturalibus desumptos: vtrumque autem Christiani Oratoris est munus & mouere affectus ubi utiles sunt, & sedare cum aduersus Dei legem & rationem insurgunt. Quamuis autem ingeniosè quispiam ad doctri-

doctrinam Aristotelis hæc reuocare possit, tamen non visa est nobis hæc industria aut valdè utilis, aut necessaria, quin etiam ex ipsis sacris fontibus hausta aqua quodammodo futura sit limpidior. Initium ab Amore sumamus, quem S. Aug. primam inter passiones, & aliarum originem esse docet. Est autem Amor complacètia appetitus in obiecto amabili, qui cū possit esse aliquando bonus, aliquando malus ille excitandus, hic oratione fræmandus. Primi generis est amor erga Deum, amor rerū spiritua- liū, amor proximorum iuxta Christi legem, secundi generis est amor sui, cui iūctus est amor nimius vitæ, sanitatis & cōsanguineorū principium multorum imò omnium malorū. Amor illicitæ voluptatis, quo, humanū genus ad extrema vsque perniciè de- perit. Amor mundi & rerum temporalium inordinatus. In vniuer- sum loquendo tria sunt principia, quibus amor accèditur, quæ ad amandum Deum præcipuā vim habent. Primum principium bonitas rei amatæ. Bonum & pulchrum, ait Dion. Areop. omni- bus esse desiderabile, & amabile. Idem docet Arist. ideo apud Græcos *καλὸν* pulchrum, seu bonum dicitur à verbo græco *καλῶς* quod est allicere, & ad se vocare, & Deus dicitur *καλῶς* tanquam summè diligendus. Secundum principium est similitudo inter amantem, & rem amatam; Siquidem quæ similia sunt faciliè conciliantur: sic etiam Aristot. similia similibus maximè gaudent; dum tamen vt idem Arist. excipit, quæ sunt similia non se inuicem turbent, & impediant. Tertium principium est amari ab alio: ob id Seneca Monstrabo, inquit, tibi amatorium sine medicamento, sine vllius Veneficæ carmine. si vis amari, amari estque commune prouerbium. Magnes amoris, amor. Sed de locis vnde fit amor Dei eliciendus in tertia parte agen- dum est plenius. Vniuersè, de omnibus amoribus loquen- do, statuat Orator firmum aliquod, ac certum principium, il- ludque auditorum animis imprimi curet, ad quod tanquam ad certam normam, totum hoc negotium, omnium in quocunque genere amorum fit reuocandum. Principium autem hoc, com- munitissimo illi philosophorum axiomati optimè innititur, scili- cet, In omni rerum genere, Vnum aliquod primum, ac summū dari, quod sit cæterorum in eo genere, mensura & regula sicut inter luminosa est sol, inter calida Ignis, inter cælorum motus primum mobile, inter morales virtutes Prudentia, inter Christia- nas Charitas. Eodem modo, inter omnes amores, aliquè supre- mum ac maximum assignari oportet, per quem, de cæteris om- nibus iudicium feratur, sint ne boni an peruersi, sint ne abijciē-

14. de Ciu. Dei c. 6.
Amor bonus & Amor ma- lus qui nam.

Tria princi- pia Amoris.

Dio. lib. de diuin. no- min. cap. 4. par. 1.

8. Eth. c. 5.

7. Moral.

Eudæ. c. 6.

2. Rhet.

c. 4.

Epist. 9.

Ioan. 10.

Amor Dei re- gula omniū amorum.

G g di, an

di, an retinendi sint fouendi an moderandi. Quis nam verò sit hic primus amor, cæterorum regula amorum, facillimum est, determinare: Dicitur est iam, neque à quopiam negari potest Bonum ac pulchrū esse ipsius amoris obiectum, nec dari amorem, qui non in bonum aliquod, aut verum aut certè apparens feratur, Deum autem esse verissimum ac summum bonū, à quo bonum omne manat, quis nisi amens, vel Atheos negauerit? Quid enim est Deus, si quod nullo fine concludi potest, quis velit definire, nisi ipsissima bonitas absoluta, Ipsum pulchrū, ipsum vt Theologi loquuntur essentialiter Bonum? Ad quod videtur Christus alludere voluisse, cum à quopiam, titulo magistri boni salutatus, Cum tamen qui salutabat, cum nequaquam Deum, sed solum hominem esse crederet, dixit, quid me vocas bonum? solus Deus bonus est. Ex hoc igitur tam certo, tamq̃ rato principio, omnibus manifestum debere esse arbitror, ipsi Deo, verè ac proprijsimè nostrum deberi amorem, & ad hunc ipsum tanquam ad Lydium lapidem, ceteros omnes examinandos, reuocandosq; esse amores. Proinde ab vnoquoque nostrū cor & Amorem sibi tribui, Deus ipse, iure suo exposcit, cū ait fili prebe mihi cor tuum, cui à nobis illud meritò, & conuenientissimè respondeatur. Quid enim mihi est in cælo, & à te quid volui super terram Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. Secundò, Ex eodem principio, vrgebit & colliget Ecclesiastes, Cum Deus sit maximum bonum, infinito intervallo, bonum omne creatum transcendens, ei summum quoque deberi amorem, & super omnia omnino esse amandum; Quare, ceterarum rerū ita moderandi amores, vt nihil sit omnino, quod Deo æquiparemus, Certè Deus suæ gloriæ, nostriq; amoris zelator amantissimus, id nequaquam ferrè potest, propterea que Arcam veteris testamenti, in qua Deum ipsum præsentem Hebræorum populus colebat, acerrimè tulit, à Philistæis in eodem templo, eodemque loco cum Idolo Dagon collocatam, nec tantam iniuriam ferens, & ipsum idolum in frustra concisum, super ianuz limen pedibus calcandum prostravit, & populus ipse tanti sceleris author, multorum millium nece penas reportauit. Hanc Christus doctrinam mundo significauit, his verbis, Qui amat patrem & matrem plusquam me non est me dignus, Imò addit, Qui non odit patrem & matrem, & filios & fratres, & forores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus, quo dicto illud innuit, in sanctum odium, conuertendum esse parentum, atque adeo sui ipsius amorem, quando

Sumus amor
Deo debetur.

supra

supra vel contra Dei dilectionem sese audeat erigere , Rectè
ergo Augustinus Amandus est generator , sed præferendus est
creator. Quare , apud nos illud maneat , Dei Amori , Deique
voluntati , omnia esse postponenda , vt illud cordi nostro inscri-
bamus , quod est apud Dauidem , In capite libri scriptum est
de me , vt facerem voluntatem tuam , & quod sequitur , identi-
dem canamus , Deus meus volui , & legem tuam in medio cor-
dis mei , tanta constantia , vt si aliqua omnino res me contra
Dei amorem ad se reuocare tentauerit , illud Beatæ Agnetis re-
sponsum , à me repetitū accipiat , Discede à me pabulum iniqui-
tatis , quia ab alio amatore præuenta sum . Tertio Prædicandum
est , Deum , esse principium quoddã vniuersale , à quo bonum
omne quod sit in rebus creatis , manat , Cum enim , iuxta philo-
sophos Bonum , & ens conuertantur , quæadmodum quod sunt ,
à Deo sunt , Ita quicquid habent boni , ab eodem autore , ac
fonte habent Deo . Ex hoc rectè sequitur , nullum aliud bonum
per se amandum esse , sed ad Deum ordinandum , ita vt in riuu-
lo fontem , in radio , solem ipsum æternum agnoscamus & ame-
mus : Quare si quis in alijs bonis quæ sunt extra Deum , ita suū
constituit amorem , vt in eis quietem , & quasi finē constituat ,
in eam incurrit , quam abusione maximam iudicat Augusti-
nus , quæ est Vti fruendis & frui vtendis , & quam Greg. Na-
sianz. ipsius Idololatriæ originem fuisse asserit , Et in qua , pec-
cati mortiferi veram , & vt vocant Theologi formalem ratio-
nem esse , non est dubium , Cum peccatum , non aliud sit quam
conuersio ab incommutabili bono , & conuersio ad bonum com-
mutabile , Deum ipsum fontem aquæ viæ derelinquendo & ci-
steras dissipatas , quæ solidi ac veri boni aquas continere ne-
quaquam valent sibi fodiendo : Quod ipsum , quia non prius
aduertat Augustinus , aliarum rerum amoribus irretitus , ve-
hementer dolet , & seipsum cum lachrymis accusat dicens ac
repetens Sero te amani pulchritudo tã antiqua , sero te cogno-
ui pulchritudo tam noua , tu intus eras , & ego foris te quære-
bam , & in ista formosa deformis irrueram . Ex hæcenus dictis
manifestè apparet , omnem peruersum amorem , cuiusmodi est
Amor sui , & Amor lasciuus , quia Dei amori opponuntur à no-
bis tanquam pestè ac dirum venenum , abijciendum esse , Amo-
rem vero rerum spiritualium , & cęlestis sapientiæ , ac virtutum
omnium , vt qui diuinum amorem , tanquam esca ignem foueat
implectendum , Alios autem rerum temporalium amores , vt
sunt diuitiarum , Honorum , dignitatum , sanitatis , Vitæ etiam ,
ita moderandos , vt ab Dei Amore , quem diximus debere , cæ-

Psal. 39.

Omnia propter Deum amanda .

Orat. 2. Theol.

Hier. 2.

terorum amorum esse mensurā, omnino pendeant, ita ut si quid contra Dei voluntatem & Amorem pugnent ut noxium venenum abijciantur, hoc est enim quod Christus docet si oculus tuus vel manus vel pes scandalizat te, abscinde & projice abs te, hoc est si quis inter homines tam charus tibi fuerit, tanque utilis ac necessarius ut est oculus Manus, aut pes, & nihilominus scandalum tibi est & à Dei amore auertit, eiiciendus est, Et idem de rebus omnibus esto iudicium. Hæc de Amore genericè dicta sint, ad particulares descendamus. Ad amorem rerum spiritualium, ac vitæ Christianæ, virtutumque ingerendum, ut etiam simul expellat amorem mundi, ac rerum temporalium, debet sæpe excurrere oratio Christiana per aliquos locos communes ad hoc idoneos, cuiusmodi sunt; Primò dignitas, & pulchritudo rerum spiritualium, virtutum ac professionis Christianæ supra res omnes temporales, quæ vilissimæ sunt, & minimi faciendæ, cuius rei iudicium debemus à Deo accipere, qui est optimus rerum æstimator & arbiter, qui in scripturis sanctis docet, terrena hæc bona, esse ut paleas, ut fœnū, ut lutum, ut stercora respectu spiritualium, quæ sub nomine auri, gemmarum, thesaurorum proponit. Ideo Salom. optavi & venit in me Spiritus sapientiæ, & præposui illam sedibus, ac regnis; & diuitias nihil esse duxi, quia omne aurum in comparatione illius arena est exigua, & tanquam lutum æstimabitur in conspectu illius. Et Paul. Propter quod omnia detrimentum feci, & arbitror, ut stercora ut Christum lucrifaciam: deinde ut anima corpori præstat, ita res ad animum perficiendum pertinentes ijs quæ corpori utiles sunt. Secundus locus est Dei voluntas, quæ nobis maximè commendat, hæc spiritualia & contra ab amore terrenorum dehortatur. Tertius locus est dulcedo ac suavitas vera, & solida quam secum affert rerum spiritualium exercitatio, & gustus iuxta illud psal. Gustate & videte quam suavis est Dominus, & illud non habet amaritudinem conuictus illius nec tadium. Non sic temporalia bona, habent enim laborem & ærumnas, & amaritudinis plurimum. Delectationes sæculi huius inquit Greg. cum non habentur excitant appetitum, habitæ verò nauseam generant; at spirituales habitæ æstimantur, & excitant adhuc maiorem sitim sui] cuius ratio est ex eodem Greg. & D. Thom. quia res cum habentur tunc cognoscuntur quales sint, ideoque experientia docet nos, quæ parum omnia valeant temporalia, & quam multum spiritualia, nam illa cognita contemnantur, & ad alia rursus temporalia suspiramus semper inquieti, hæc verò possessa habentur in præ-

Loci ad amorem rerum spiritualium spectantes.

Dignitas.

Sap. 7.

Phil. 3.

Dei voluntas.

Dulcedo.

Psal. 33.

Sap. 8.

Hom. 36. in Euang. initio.

p. 2. q. 2. art. 1. ad 3.

clo, & maius adhuc sui desiderium excitant. Quartus: spiritua-
 lia saturitatem afferunt animæ, & quietem vt in his sentiat ho-
 mo se contentum, cum contra, qui rebus temporalibus inhiant
 pleni perturbationibus viuant, nunquam in eis quietem, & sa-
 turitatem inuenientes, vt apparet in appetitu diuitiarum, ac
 voluptatum & honorum. Hoc est argumentum Christi ad Sama-
 ritanam, qui biberit, ait, ex hac aqua sitiet iterum; qui autem
 bibet ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: cuius
 diuersi effectus veritatem, & causam docet Bern. tractans illa
 verba D. Petri. Ecce nos relinquimus omnia. Anima, inquit, ra-
 tionalis cæteris omnibus rebus, quæ scilicet non sunt Deus, oc-
 cupari potest, repleti non potest & causam assignat in tractatu
 diligendo Deo: quia res aliæ præter Deum non sunt natu-
 rales cibi animæ, vt si quis crederet satiari se posse vento; stul-
 tus esset, inflari potest, satiari non potest, satiamur illo cibo de
 quo Christus: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam quoniam
 ipsi saturabuntur. Et August. Deum alloquens, Anima nostra;
 inquit, facta est capax maiestatis tuæ, vt à te solo, & à nullo
 alio impleri possit. Quintus locus sit stabilitas, permanentia,
 & æternitas præmiorum, quam spiritualia pariunt: ex altera
 parte incertitudo, ac breuitas omnium temporalium, quæ affe-
 runt æternam calamitatem. Istud est quod etiam Samaritanæ
 Christus dixit. Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.
 Sicut hæc mundi præsentis bona sunt cisternæ dissipata, quæ cõ-
 tinere non valent aquas; quodque peius est pariunt æternitatem
 penarum post pauculos vitæ huius annos. In hoc argumento
 versatur liber, qui dicitur Ecclesiastes, idest Concionator: quo
 titulo docet Spiritus sanctus, Concionatores in hoc debere af-
 fidere versari, vt contemptum rerum mundi probent, ac persua-
 deant, atque è contrario æstimationem, excellentiam, & amo-
 rem rerum spiritualium ingenerent auditoribus: Agitur in eo
 libro de vanitate, ac breuitate omnium quæ tanquam bona ap-
 petunt, sæculi huius amatores, & assumit hoc Thema: Vanitas
 vanitatum & omnia vanitas. Et in fine libri tanquam omnium
 summam afferens adiungit. Finem loquendi pariter omnes au-
 diamus, Deum time, & mandata eius observa, hoc est omnis
 homo. Denique in sacris literis tot tantaque viri iusti priuile-
 gia recensentur vt ex ijs egregium libellum vir pius, & doctus
 Ludouicus Carbonius ex centum priuilegijs composuerit, ex
 quibus facile erit, centum locos communes habere paratos
 ad hanc ipsam rem persuadendam.

Saturitas.

Cap. 3.

Matth. 5.
In folio 3.

Stabilitas.

quid
 rene-
 culus
 e abs
 inque
 philo-
 endus
 more
 amo-
 inge-
 rum.
 er ali-
 Primo
 pro-
 iftima
 Deo ac
 in scri-
 fenti,
 ne au-
 tami &
 ac re-
 para-
 iur in
 cum fe-
 inde vt
 in perti-
 Dei vo-
 & con-
 st dul-
 in spiri-
 & vide-
 undinem
 habent
 Delecta
 excitant
 es habi-
 uis ra-
 utur tuc
 os, qui
 ritualia
 poralia
 in pre-
 tio,

AD amorem proximorum debet Concionator saepe hortari, ac impellere auditores, sicut Apostoli in suis epistolis faciunt, & vniuersa scriptura. Argumenta ex his locis eliciet.

Loci ad excitando proximi amorem.
Natura.
 Primò, quia amor est valdè naturæ nostræ conformis, & homini ab ipsa natura inritus, nec est vlla gens tam barbara quæ nõ agnoscat hanc legem amoris in pectore humano scriptam, maximè cum videamus bruta animalia eiusdem generis sibi inuicem consentire, nec feruè inter se pugnare, sed iuuare se mutuo vt apparet maximè in coruis, gruibus, ciconijs. Secundo maius adhuc debitum est ob fraternitatem spirituale, quæ sumus Christiani, & habemus eundem Patrem Deum & Christum: eiusdem præioso sanguine redempti: eandem doctrinam Euangelicam audimus, eadem sacramenta suscipimus, ac precipuè eodem cibo spirituali in eadem sancti Altaris mensa nutritur, ad eandem hereditatem & celestem patriam aspiramus. Tertiò quia sumus membra eiusdem corporis sub eodem capite Christo, vt Paul. egregiè docet, quare debet vnusquisque alterum considerare vt membrum suum. Chrysof. hom. 14. in Ioan. Nemo, ait, priuatam quærat vtilitatem, sed & proximi: corpus namque vnum sumus, & inuicem partes & membra, & docet in proximo non quærendum sit ne amicus, sit consanguineus, sit cognatus, an vicinus, sed quod sit membrum eiusdem corporis, & meum membrum, hæc est summa amicitia: sicut ergo (ait) ridiculus foret qui quæreret vnde secum esset amicitia, aut propinquitas, ita qui in proximo propinquitatem attenderet, cum longè sit maior communicatio in eodem corpore, cum omnes in vnum corpus baptizati simus. Quid significat (inquit idem) in vnum corpus? nõ diuidamur, sed vt mutuam consuetudinem amicitiamque tanquam vnum corpus seruemus, nolimus inuicem alter alterum contemnere, ne nos ipsos contemnamus, nemo carnè suam odio habuit, sed nutrit ac fouet] Basil. Eodem argumento vtitur Cõsideremus (ait) amorem, quem sibi mutuo membra impendunt, se defendunt, se adiuuant, & dolent omnia membra inuicem malum alicuius membri. Rursus Chrysof. vocat charitatem neruos corporis, quibus ossa colligantur, clauos qui iungunt in tectis tabulas, ac ligna, calcem in parietibus, bitumen in nauibus. Quarto præceptum nobis à Deo & à Christo datum, quod peculiariter suū præ-

Fraternitas.

Membra eiusdem corporis.

1. Cor. 12.

Epist. 68.

Præceptum Christi. Iob. 15.

praeceptum vocat, hoc est praeceptum meum & nouum manda-
tum, & in quo vult dignosci suos discipulos. In hoc agnoscent
homines quod discipuli mei estis: propter quam causam Ioan-
nes in suis epistolis adeo commendat Christianis dilectionem,
sicut ipsemet respondit, quia praeceptum Domini est, & si solum
fiat sufficit. Quinto, quia in hoc vno praecepto tota lex serua-
tur vt Paulus probat, & infert: qui diligit proximum legem im-
pleuit, & plenitudo legis est dilectio: etiam includit amorem,
Dei, est enim vna virtus, & habitus vnus, charitas qua diligitur
Deus propter se, & proximus propter Deum, licet duo sint
praecepta, quae inter se ita connexa sunt, vt vnum alterum infe-
rat, & defectus vnus necessario includat alterius defectum.
Sexto, fructus quem in Rep. Christiana, in ciuitatibus, in con-
gregationibus, in religionibus, in familijs affert hic amor: om-
nia enim conseruat in pace, in gaudio, in mutuis obsequijs, praer-
feruans ab omni iniuria & laesione: inde Dauid praedicat ecce
quam bonum & quam iucundum habitare fratres in vnum;
& comparat id odori & vnguento, quod corroborat totum
corpus, & rori fecundanti agros, & reddenti vberrimos fructus
diuinae benedictionis. Ad amorem quem proximis debemus do-
ceat etiam Christianus Orator, multum conferre vt quisque
summa diligentia curet non solum amare alios, sed vt ametur
& ipse ab alijs, quomodo autem consequi id valeamus. Ambr.
docet. Itaque inquit id agamus vt omni sedulitate commende-
mus existimationem, opinionemque nostram, vt primum placi-
ditatem mentis, ac animi benignitatem influamus, in affectum
hominum; popularis enim & grata est omnibus bonitas, nihilque
quod tam facile illabatur humanis sensibus, ea si mansuetudi-
ne morum, & facilitate animi, & moderatione praecepti, & af-
fabilitate sermonis, verborumque honore, patienti quoque ser-
monum vice, modestiaque; adiuuetur gratia, incredibile est, quan-
tum procedit ad cumulum dilectionis.] De hoc etiam supra
et Aristotele multa intulimus.

Plenitudo le-
gis.

Rom. 13.

Fructus.

Quid faciat
hominem ama-
bilem.

1.2. off. c. 7.

Amor sui & lasciuus reprimendus. Cap. XIV.

Non solum autem hoc curandum est, sed etiam amor per-
uersus & noxius exagitandus, ac reprimendus est & vni-
uersè & speciatim. Saepè aduersus peruersum amorem sui ip-
sius, agendum est qui secundum naturam corruptam est prin-
cipium omnium malorum, & radix hominis veteris, Dicente

Amor sui ori-
go omnium
malorum.

Matt. 10.

Christo, Qui amat animam suam perdet eam, ex qua radices pullulant multi pravi amores, vt sunt nimius amor vitæ ac fanitatis, voluptatum, opum, honorum: Item inordinatus amor consanguineorum, patriæ, amicorum quibus nonnunquam vt fiat satis Deus offenditur: hinc Adamus nè Vxori displiceret diuini mandati transgressor est factus. Propterea rectè Paulus si hominibus placere Christi seruus non essem. Loci ex quibus inuehi quis possit in hunc sui amorem peruersum hi esse possunt: Primò explicatio perniciosæ conditionis, quia nisi comprimatur huiusmodi est, vt obscuret rationis lumen, & statuat bonum malum, & malum bonum, ac induret cor hominis ad Dei hominumque monitiones, efficiatque vt homo in huius vitæ commodis totus sit, penitusque rerum spiritualium gustu amittat. Secundò, Hic amor ipsi Deo ac diuinæ bonitati maximè contrarius est: cum enim diuina bonitas maximè se ipsam communicet, *φιλαυγία* non Deo non hominibus sese accomodat, sed semper quæ sua sunt quarit. Tertio proponendi sunt pessimi eius affectus; Surripit enim Deo gloriam, ac sibi affinit, reddit animum inquietum ac turbatum, vt est equus effrenis, seu tanquam agitata fluctibus nauis, implet multis sordibus animam, vt aqua putridum fetorem exhalans est denique venenum quod animæ vires omnino depascitur, & omnia spiritualia bona, inficit. Quartò iuuabit proponere turpitudinem ac deformitatem eorum bonorum ad quæ amor proprius fertur, quæ propter vanitatem ac breuitatem ingerunt multa peccata, & consequenter amissionem cælestis præmij ac pœnas æternas, & ideo contemnenda vt Christus docuit in sermone quem habuit super montem, vbi beatos prædicat pauperes spiritu, mites stentes, misericordes, c. furientes, mundos corde, patientes. Lege Aug. Quid (ait) amor rerum vanarum & noxiarum ex quo mordaces curæ, perturbationes, mœrores, formidines, insana gaudia, discordiæ, lites, bella, insidiæ, iracundiæ, inimicitij, fallacia, adulatio, fraus, furtum, rapina, perfidia, superbia, ambitio, inuidia, homicidia, parricidia, crudelitas, scelerata nequitia, luxuria, petulantia, impudentia, impudicitia, fornicationes, adulteria, atque immunditiæ, quas turpe est dicere] & alia quæ præterea subdit.

Gal. 10.

Effectus amoris proprii.

Mat. 5.

22. de Civ. 6. 22.

Amor lasciuus.

Ex hoc amore sui alij nascuntur, vt dixi peruersi amores, præsertim amor lasciuus pestilentissimus planè & omnibus machinis oppugnandus ex his & similibus locis. Primò exsuscitat hic amor multas in animo perturbationes, quibus tanquam furij

furijs exagitamur, vt sunt cupiditates, maleuolentia, terrores
 arumq; temeritates, errores, ignorantia; Aliquos scimus ex
 uehementi amore in insaniam verfos, & misere perijsse. Secun-
 do, Ex hoc, turpissima scelera perpetrata sunt sacrilegia, ho-
 micidia, adulteria, caedes, haereses; quibus plene sunt omnes
 historiae & veteres & recentiores. Tertio consideret quisque da-
 na quae sibi possunt ex hoc euenire tum animi, tum corporis,
 tam familiae, tam bonis externis, qua fama; & sit exemplum
 Salomon sanctissimi viri filius, qui quoniam adamauit Mulie-
 res, licet esset sapientissimus factus est stultissimus, vt idolis
 gentium templa Hierosolymis ciuitate tam sancta crexerit.
 Quarto nihil est quod ita exterminet ex animo omnem sensum
 & amorem spiritualium rerum, vt hic amor, ita vt nec locus
 sit orationi ac deuotioni, nec sacramentis, nec verbo Dei, nec
 charitati erga Deum, vel proximum, neque vllis christianis
 actionibus. Salubre est remedium honesta occupatio: qua ab
 noxia recordatione, ac specie cogitatione auellat: recte enim
 Diogenes apud Laertium dicit, amorem esse otiosorum nego-
 tium: mutanda vero etiam loca interdum: illud omnino vere
 dictum est. Principijs obsta sero medicina paratur. Cum mala
 per longas inualuere moras. Amori contrarium est odium,
 quod ex D. Thoma est quaedam dissonantia & alienatio appe-
 titus erga id quod existimatur noxium, & malum, ac fugien-
 dum, ex quo nascitur odium inimicitiae quo appetimus malum
 aliquod inimico inferre. Est autem hic affectus commouendus
 contra peccatum, & aliquando contra peccatores, vt paulo
 ante dixi, ne malo exemplo, autoritate, aut opera ceteris
 obfint. Sed de odio ac detestatione peccati dicam in tertia
 parte, de odio inimicorum, sedando quaedam in affectu ira
 perstringam.

Loci contra hunc amore.

Effectus pe-
fimi amoris
lasciuia

Remedium

Odium

Concupiscentia, & Auaritia. Cap. XV.

Sequntur alij affectus quatuor, qui item in concupisibili
 parte ponuntur, ac primum occurrit concupiscentia seu de-
 siderium. Est enim ex Niseno appetitus boni futuri nondum
 obtenti, vel appetitus fruenda voluptatis: qui item modo bo-
 nus, modo est malus affectus: Sunt enim quaedam desideria,
 improborum mala & vitanda, quaedam iustorum bona & expe-
 tendenda, ac proinde Christiano Oratori extinguenda illa, haec
 concitanda. Sed ad commouenda desideria virtutum & bonorum
 spiri-

Lib. de
Resur. &
Anima.

spiritualium possunt vsui esse iidem loci quos supra de amore spiritualium rerum proposuimus. Ad excitanda desideria celestis Patriæ, Deique videndi locos attingemus cum agemus de spe. Itaque nunc indicemus eos, ex quibus argumenta defumenda erunt ad malas concupiscentias tollendas. Generatim loquendo, primus in hac re locus est, quia Dei est præceptum, vt per rationem ac legis diuinæ regulam eas compefcamus. Gen. sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius, & Eccles. Post concupiscentias tuas ne eas, si enim præstes animæ tuæ concupiscentias faciet te in gaudium inimicis tuis. Secundò quia sunt innumerabiles huiusmodi concupiscentiæ si eas velit homo sequi. Hippocrates ad Damagetum deplorat conditionem hominis in eo quod eius cupiditates sint infinitæ cum brutorum sint finitæ: nam leones, Tygres, tauri, vbi sunt expleti, quiescunt, homo nunquam satiatur. Idem docuimus ex Arist. supra de affectibus omnibus, quos ipse vocat innaturales ac rationales, & quia sunt multiplices turbant multis modis hominem, & vt D. Petrus loquitur militant aduersus animam, sæpe etiam pugnant ad inuicem, & torquent animam ac distrahunt in multas partes. Tertio quia sunt valde inutiles ita Paulus vocat desideria multa & inutilia, cum sint vanitate plena, sic apud Hierem. onager assuetus in solitudine in desiderio attraxit ventum amoris sui, non enim in his quæ desiderat homo inuenit quietem vt credebat, sed inani vento pascitur semper esuriens. Quarto adde asferre maxima damna, contraria his quæ Paul. ponit ad Timoth. Abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè piè, ac iustè viuamus, simul expectantes beatam spem; cum contra hi, qui desiderijs vanis detinentur viuunt sine sobrietate quoad ipsos pertinet, sine iustitia quoad proximos, sine pietate quoad Deum: vnde non beatam spem expectare possunt, sed meritas pœnas. Quintò. Quia cum magno labore res per talia desideria appetitæ habentur, & habitæ pudorem ingerunt, ac pœnam, & exiguo durant tempore, statimque euanescent: Ita Sen. Quæ sunt diuitiæ quas non egestas, ac famès & mendicitas à tergo sequatur? Quæ dignitas cuius non prætextam, & augurale, & parricidia & sordes comitentur? Quod regnum cui non parata sit ruina? Hæc in viuendum dicta sint, nunc in particulari aduersus diuitiarum cupiditatem omnium malorum radicem quomodo sit dimicandum addam pauca. Primus locus esse potest Authoritas scripturæ quæ grauissimè in eam inuehitur, cum vocat mammonam iniquita-

Loci contra
concupiscentiam
malam
genericè.
Gen. 4.
Eccles. 18.

1. Pet. 2.

Hier. 2.

Damna mala
concupiscentiæ.
2 Tim. 3.

Lib. de
Tranq.
c. 11.

equitatis & seruitutem idolorum, cum dicit, auaro nihil esse scelerius. Secundò, quia auaritia est radix omnium malorum, & diuitiæ conseruata in malum Domini sui, & qui volunt diuites fieri incidunt in tentationes, & in laqueum Diaboli, & in desideria multa inutilia quæ mergunt hominem in interitum, ratio est, quia auaritia aggregat simul omnes cupiditates honoris, gulæ, luxuriæ. Tertio auarum torquent continuæ curæ animæ, ac corporis sine vlla quiete; quia hæc cupiditas est inexplebilis, maioremque sitim generat, Quo plus sunt pota (ait ille) plus sitiuntur aquæ. Quartò facile pereunt etiam in vita ob multos casus, & saltem in morte. Matth. Nolite thesaurizare vbi erugo, & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt, & furantur. Luc. Stulte hæc nocte morieris, & quæ parasti cuius erunt? Quintò, cum magno labore parantur, cum magno timore conseruantur, cum magno dolore perduntur. Sextò, difficile curatur hoc vitium, sicut experientia videmus in Senibus auaris, Beatus, qui post aurum non abiit, quis est hic & laudabilis eum? Septimò, Hæc cupiditas habet vim indurandi cor, & habet naturam illius fluminis, quod potum saxea reddit peccora, quod tactis inducit marmora rebus, Recensissimè illud auaro competit in nullum eum Bonum esse, in se autem pessimum. Impedimentum præbent ad perfectionem: ideo Christus dicit. Si vis perfectus esse vade, & vende omnia quæ habes. Imò quidam philosophus abiciens opes dicebat: abite pessimum malæ cupiditates, demergo vos nè demergar à vobis. Nonò, Quia reddenda est ratio vsus earum, & nisi communicentur cum pauperibus, audient qui possidebant: esuriui, & non deditis mihi manducare.

Loci contra auaritiam.
Matth. 6.
Eph. 5.
Eccl. 10.
Eccl. 5.

Matth. 7.
Luc. 12.

Eccl. 31.

Matth. 19.

Matth. 25.

Ambitio honorum ac dignitatum. Cap. XVI.

Contra concupiscentiam dignitatum, & gloriæ quæ dicitur Ambitio Primus locus quod sit magna arrogancia, concupari dignitatem præsertim Ecclesiasticam se ingerendo non vocatum, contra illud. Nemo assumit (certè non debet assumere) nisi vocetur à Deo tanquam Aaron. Arrogantis enim est existimare se idoneum ad regendas animas, cum administratio hæc difficillima iudicetur à sanctis, ac virtutes & plurimas & præstantissimas præter vocationem requirat. Secundo est sententia communis patrum, qui docent non esse licitum dignitates Ecclesiæ ambire. Nam qui ambit vel est ineptus, & patet

Arrogancia

Hebr. 5.

Patrum auctoritas.

patet esse sacrilegium, vel iudicat se dignum & ferme est arrogantia, cum sit onus etiam Angelicis humeris formidandum. Adde quod etiam qui esset dignissimus deberet ab alijs eligi, Honor enim debet liberè ab alijs exhiberi, nò extorqueri. Tertio, habet Ambitio multa secum annexa vitia; sicut enim avaris si offeratur lucri occasio, nullus solet esse præceptorum Dei, iustique siue iniusti respectus: ita Ambitiosi parati sunt sunt quaslibet occasiones arripere crescendi, etiam si cum peccatis coniunctæ sint. Sed quam multiplex vitium sit ambitio vide apud Chrysostr. & Greg. Quarto, quia ex hac ambitione innumera damna in Ecclesiam inuecta sunt, & pleraque hæreses. Quinto, proponenda sunt pericula quæ incurrunt, ij maxime qui se ipsos intrudunt cum ob dignitatem vltro questam quasi ruina occasionem præbentes auxilio Dei se reddant indignos. Multi haud dubie saluarentur privati, qui damnantur in dignitate positi. Chrysostr. ait, Mirabile esse si saluentur multi Prælatorum, & plures damnari. Sexto tenentur rationem reddere non solum suæ animæ, sed omnium suæ curæ commissarum in omnibus quæ officij sui sunt. Ob id potentes potenter tormenta patientur. Vnde exclamat Orig. super Epist. ad Rom. Omnis ad eundem honorem Ecclesiastici abscederet ambitio, si se indicandos potius quam indicaturos, hi qui præesse volunt populis cogitarent. Septimo, Ambitio nunquam satiat, semper ad maiora tendit. Seneca Ambitiosus, ait, Non tam iucundum esse multos post se videre, quam aliquem ante se habere, molestum. Octauo, vt plurimum postquam in dignitatis alicuius quispiam euectus est fastigium, vita sua minus laudabili summet detrahit exultationi, ac famæ: qui enim in excelsis vitam agunt (aiebat Cæsar apud Salustium.) eorum facta ab omnibus notantur, suntque expositi censuræ multorum, inuidiæ, detractionibus, odio. Nondò, Honor & dignitas cito perit vt flos, in psalmo dicitur perijt memoria eorum cum sonitu. Decimo, Varijs fluctibus agitantur ambitiosi, vt mare, tum ob multas distractiones, tum ob æmulos, tum vt adulentur superioribus. Possid. in Vndecimo, Exemplum Christi qui quæsitus ad regnum fugit, & priuatam egit vitam subditus parentibus, tum Sanctorum qui fugiebant dignitates, & postquam coacti subierant tanquam graui sub onere ingemiscebant. Ambrosius populi vocibus Episcopus Mediolanensis postulatus nocte ex Vrbe aufugit. Chrysostr. teste Metaphrasæ, veritus nè in honores euheretur, in solitudinem secessit. Sanctus Martinus, auctore Sulpitio, ne

Diac-

Diaconatum quidem suscipere voluit, ne dum Episcopatum nisi coactus. D. Gregorius vt habet Ioannes Diaconus in eius vita, electus in Summum Pontificem non solum fugit, sed etiam statim ad Mauritium Imperatorem compellauit ne consentiret electioni. S. Ammonius Eremita, aurem sibi præcidit ne Episcopus fieret. S. Malachias, vt scribit D. Bernardus, nisi Episcopi congregati illi Anathema comminati fuissent, non suscepisset Episcopatum: Omnem enim, inquit locum sublimem velut præcipitium reformidabat. Augustinus, cognita sui Episcopi morte, fugit ab Vrbe. Hæc de ambitione & concupiscentia, cui contraria est abominatio, seu fuga, quæ est de malo futuro, vt est timor: sed timor est mali futuri ardui ac difficilis, abominatio absolute vt malum est de qua nihil est dicendum.

Psal. 9.

Exempla SS. doctorum contra ambitionem.

Delectationes Corporis. Cap. XVIII.

Sequitur ergo delectatio seu gaudium, vel lætitia, quæ est motus in bonum, vt iam est præsens, vel quasi præsens, fitque cum dilatatione cordis ex rerum iueundarum præsentia, sicut tristitia ex præsentia rerum molestarum animum contrahit: & potest esse tam bona quam mala pro natura operationum, quas ipse delectationes consequi solent; Voluptates corporis, vt plurimum damnantur, quia nimis solent allicere, & vehementer commouere sensus & appetitum, qui acriter commoti facile rationem perturbant: lætitia verò spiritualis optima est, & sæpissimè suadetur in scripturis, de hac paulò inferius vbi de tristitia agam, opportunius erit disserere.

Lib. 5. de Civit. Dei.

Nunc contra delectationes corporis vniuersè hi loci vtiliter erunt. Primò, Rationis vsum impediunt, & prudentiam, vt Aristot. docet. offundunt enim caliginem intellectui, & faciunt vt superior pars cuius est dominari appetitui & sensibus miserè seruiat, cum sui maxima ignominia, tanquam regina nobilis, procacibus ancillis. Intellexere id Ethnici, inter quos Tullius. Cum homini (ait) Deus nihil mente præstabilius dederit, huic diuino muneri ac dono nihil, esse tam inimicum quam voluptatem, nec in voluptatis regno virtutem posse consistere. Secundò consequenter virtutes fermè omnes pessimè tractant. Sunt enim blandissimæ dominæ quæ ipsas quoque virtutù actiones ad se referant. August. affert quandam picturam ex philosophis disputantibus cõtra Epicureos qui in voluptate summum bonum ponebant, & tamen virtutes probabant, sed voluptatis

Loci contra delectationes corporis generice.

7. Eth. c. 11

Lib. de Senectute.

Lib. 5. de Civit. Dei. cap. 20.

sine

sine metiebantur. Pictura huiusmodi erat. Voluptas in sella regali quasi delicata Regina quædam consedebat, eique virtutes vt famulas subijciebant, obseruantes eius nutum, & eius Imperio famulantes; sæpe enim prudentia, & ratio cogitant quæ ad voluptatem valere possint, sæpe temperans est homo, vt postea magis voluptate fruatur. Describit autem ibi Augustinus quomodo voluptas virtutibus imperet, & subdit, nihil hac pictura dicunt esse ignobilius, & quod minus ferre possit bonorû aspectus, & vera dicunt] Potest eam Christianus Orator describere vt belluam aspectu blandam, sed dirò imbutâ veneno, vt quos attigerit eneget. Philo. Iud. voluptates (inquit) ferocietes per sæpè canum more ablandiuntur, sed repente mutata morsu infigunt insanabilem : Sic describit voluptatem Seneca, Sæpius (ait) inuenies latitantem ad tenebras, captiuam circa balnea, & sudatoria, mollem, eneruatam, mero atque vnguento madentem, pallidam offuscata, medicamentis pollinctam, idest illinitam, metaphora ducta ab his qui mortuorum corpora pollinciunt, hoc est lauant & vngunt sicut contra ait virtutem in templo inuenies, in foro, in curia, pro muris stantè puluerulentam, sed coloratam, callosas habentem manus] Tertio, peruertunt totum hominem, non solum in animo, cum sit voluptas esca malorum, vt eam Plato vocat, sed etiam in corpore. Sapissimè enim morbi & dolores ex voluptatibus corporis generantur, ex quo meritò Architas Tarentinus, vt refert Cicero nullam aiebat capitaliorem pestem quam corporis voluptatem à natura datam hominibus. Quarto, Considerandum est voluptates celerrimè effluere, nec diu eas posse durare. Ita enim facile abijciuntur. Est præceptum Aristotelis vt Valerius Maximus vocat vtilissimum, vt præsentis voluptates tanquam abeuntes, ac fessas consideremus, non vt stabiles. Huc tendit totus liber Ecclesiasticus vt ostendat vanitatem breuissimam omnium voluptatum, quam suo exemplo docet Salomon cum eas expertus plenissimè fuisset. Nec solum celerrimè euanescent, sed tristitiam solent in animo post sese relinquere, quod Boet. eleganter expressit cum canit Habet hoc voluptas omnis, stimulis agit fruentes, Apiumque par volantum, Vbi grata mella fudit, fugit, & nimis tenaci, ferit ista corda morsu. Quintò, Proponenda pœnæ quæ apud inferos manent eos, qui voluptati nunc seruiunt. Vera est enim regula : Quantum fuit in delitijs, tantum date ei tormentum, ac luctum. Loco igitur breuissimæ delectationis ponatur ante oculos æternitas pœnæ secundum illud

Lib. de Gigan. circa medium.

Lib. de vita beata, cap. 7.

Lib. de Senectute.

Lib. 7. c. 2.

3. de Conf. Metro. 7.

Apo. 18.

illud Gregorij Momentaneum est quod delectat, æternum est quod cruciat.

Gula ac Luxuria concupiscentia. Cap. XVIII.

Speciatim verò contra delectationes agi sic poterit. Incipien- do bellum aduersus Gulam, & Primus hic locus potest con- tra eam assignari. Quod primam omnium expugnari ipsam, necesse sit, adeo vt sine eius victoria frustra in cætera vitia pug- nemus. Gregor. Neque enim (ait) ad conflictum spiritualis agonis assurgitur, si non prius intra nosmetipsos hostis positus, gulæ videlicet appetitus edometur & infra. Incassum contra exteriores inimicos in campo bellum geritur, si intra eius me- dia, cuius insidians habetur.] Cuius rei causas & rationes vi- dere potes apud Cassia. Qui enim carnem fouet, perdit spiritum cum contraria sint, & ex nimio cibo vires sumere omnes pas- siones sensitiuæ partis satis patet, & consequenter omnia vitia frustra munis castrum, si portam hostibus apertam relinquis. Secundus. Est hoc vitium insatiabile. Vix sufficiunt omnia ele- menta, & animalia, & reliquæ res. Solicitantur omnes mundi partes, excogitantur artes condimentorum, nec tamen venter dicit vnquam sat est. Nullus ita durus creditor, ita acerbus exactor: omnibus enim creditoribus præterquam ventri potest satisfieri lege Clem. Al. Vbi ait etiam de guloso, non habere nisi buccam & ventrem & maxillas. Et D. Paulus ventrem dicit esse Deum gulosorum, cum omnia referant ad has delicias. Clim. ait, Dæmonem aliquando insidere nostro stomacho, & facere vt nunquam videatur expleri ac satiari. Tertio. Reddit hoc vitium hominem rerum spiritualium incapacem & animum hebetem, quod ostendit Clem. ex Platone vbi multa habet contra hoc vitium. Merito possumus gulosum comparare ciui- tati obsessæ, vbi magna fit perturbatio, hostibus in eam ingre- dientibus, ita in animam vino & crapula ingrediente. Quarto. Ex hoc vitio proximè nascitur luxuriæ libido teste Bas. Hiero. Climacus ait, post cibum dicit inimicus: Apprehende illum; occupa, ac disturba, nam ventre repleto, in eo eiiciens non multum laborabis. Plane vt columna innititur in sua basi sic li- bidinis vitium in satietate quiescit. Quinto. Ex eadem gula tanquam matre pessima, filiæ nascuntur, quas supra euumera- vimus ex Greg. Sexto. Ex eadem adhuc multa alia vitia pulu- lant. Bas. vt enim fons aquæ si in plures fit riuulos dissectus vi- cina

Lib. 5.
Mor. c. 13.
Gula primo
expugnanda.

Lib. 5. c. 13
14. & 20.

Gula insatia-
bilis.

Li. 2. Pad.
c. 1.

Philipp. 3.

Ex Gula
Luxuria na-
scitur.

Basil. l. de
Virg.

Hier. l. 2.
cõtra Iouin-

Epist. ad
furiam,

et Eustoch.
Cli. Gradu

14.
Gulæ effectus

Bas. Serm.
de Abdi-

cat. rerü.

cina omnia loca herbarum viriditate conuestit, sic vitium gulae si per cordis tui venas se distraxerit indeque sensus tuos omnes irrigarit, & libidinum multarum sylvam in te conueuerit animum tuum ferarum habitaculum efficiet.] Septimò. Etiam corpori multum nocet, affert enim morbos & mortem accelerat: Seneca quaerit: cur tam subito moriamur? quia inquit mortibus viuimus, est enim venter hominis, sepulchrum multorum animantium mortuorum. Octauò. Est hoc vitium proprium belluarum vilissimum & breuissimum cum non sit nisi voluptas trium digitorum, vt ille dicebat. Quid autem absurdius, quam tam vili delectatiuncula caelestes commutare delicias, ac pretio tam fugaci ac turpi, addicere se aeternae mendicitati cum Epulone qui guttulam aquae petebat, nec poterat impetrare? Nonò. Exempla etiam afferri possunt Christi, qui saepe cibitio pia laborauit, in morte felle, & aceto potatus: praeterea omnium sanctorum, quorum nullus est, qui non Serio vitium hoc domuerit, & eorum qui se dedito vitae spirituali: statim enim contra hoc vitium bellum primo loco suscipiunt.

Contra Luxuriam arguenda.

Longe peior magisque abominanda luxuriae delectatio, contra quam debet Christianus Orator inuchi magna quidem cum modestia, & verbis, pudore castissimo ornatis, sed ita efficaciter vt eius turpitudinem omnes abominentur, & horreant: quam potest ex his locis ostendere. Primò. Ex eo quod Deus qui est summa puritas summè odit hoc vitium, vt patet quia mundum propterea diluuiò perdidit. Pentapolim igne, ac sulphure incendit. Fere tota tribus Benjamin deleta est occasione huius vitij. Et Num. 26. vigintiquatuor millia occisa de Israel, & Tob. 6. Septem mariti Saræ interfecti. ob eam causam Deu. 23. nolebat sacrificium ex mercede Meretricis sibi offerri, & ibidem ne vlla esset Meretrix de populo Israel. Secundò. Apparet eius turpitudò quia vel sola nuditas corporis affert secum verecundiam, vt patet Gen. quia Adam nudatus post peccatù erubescere & abscondebat se, ob id solum quod nudus esset, & Deus contexit eum pellibus. & Gen. quia Noe fuit visus à filio Cham nudus, est maledictus à patre. Cicero, ait, pudicos erubescere dum de impudicitia loquuntur. & apparet hic pudor, quem natura hominibus indidit in ipsis impudicis, vt vel hinc cognoscant peccati turpitudinem. Etiam multae ferè ipsa natura duce sentiunt aliquem naturalem pudorem, vt de Elephantem refert Elianus. Tertiò. Quia corpora nostra sunt templum Dei, in quibus Christi caro Deificata seruatur: hoc autem

Li. 7. c. 22.
1. Cor. 6.

familios. Secundò. Ex hoc gaudio magna Deo gloria nascitur, & eo modo significamus, nos magnificare eum Dominum cui tam hilares seruimus. Tertiò. Est magna proximorum edificatio, dum vident nos alacri animo Deo famulantes. Quartò. Opus cum letitia factum recipit ex ea parte maius meritum, quia etiam fit cum maiori diligentia, & animi propensione. Et Arist. docet delectationem opus perficere, sicut decor inuentum perficit, & ipsamet delectatio vires addit ad operandum, sicut contra tristitia enervat. Quintò. Latitia facit hominem

Psal. 50. in omni bono opere perseverantem; nam Dauid petit primò dari sibi letitiam salutaris, & statim orat confirmari spiritu principali. Sextò, latitia hæc in bono opere est effectus bonæ conscientie, & simul eiusdem, est signum: indicium quoque acquisitæ virtutis, & habitus est operari cum voluptate: quare hortandi sunt homines ad bonam conscientiam. Secura mens quæ

Pro. 15. inge conuiuium, sicut ex mala conscientia oritur tristitia vt patet de Cain. Septimò, Ob hæc omnia, videtur Deus hoc privilegium concessisse ijs, qui in ipso delectantur, vt orationes eorum acceptæ sint. Iob. Tunc super Omnipotentem delicijs afflues, & eleuabis ad Deum faciem tuam; rogabis eum & exaudiet te.

Iob. 22. Et Eccles. qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur, & deprecatio illius, vsque ad nubes propinquabit. Iterum delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Octauò, Delectari in Deo res est præstantissima. Tunc delectaberis super Domino, & sustollam te super altitudines terræ. Claudis aditum

Pf. 36. tentationibus inimici, & omnibus ferè peccatis, quæ solent fieri delectationis causa. Postremò. Non deerunt multæ materiae ex quibus occasio sumatur excitandi hoc gaudium in Domino, præsertim Dei ipsius bonitas, charitas, misericordia, & beneficia tam multa à Deo nobis collata, maxime per Christi redemptionem, per quæ consolatur nos Spiritus sanctus, & dat pignus in cordibus nostris ad spem futurorù bonorum, in quibus spè gaudemus. Scripturæ sacræ studium ad id aptissimum est quemadmodum hortatur Paul. vt per consolationem scripturarum spem habeamus.

Rom. 15. Tristitia est passio per quam detestamur malum, quod vel re

Tristitia seu dolor.
2. de fide
Orth. cap.
14. vel opinione sit præfens: Quatuor eius species à Damasceno assignantur: Misericordia, quæ est tristitia de alieno malo tantquam proprio. Inuidia quæ est tristitia de alieno bono. Angustia, cum aliquo modo ita constringimur, vt nõ appareat euadendi locus. Acedia, quæ est tædium in opere bono. possunt etiam

etiamnum addi tres alia: Pœnitentia, quæ est tristitia de peccato commisso. Nemesis, cum iudicamus aliquem indignum bono quod habet: Et zelus de bono alieno quatenus illud deest nobis. Cass. præter illam quæ pro salutari pœnitentia peccatorum nostrorum & aliorum, vel pro studio perfectionis, vel pro desiderio suscipitur futurorum bonorum, docet omnem aliam tristitiam tanquam sæculi, & quæ mortem inferat, aequaliter repellendam esse, ac sicut fornicationis spiritum ac philargiriæ de nostris cordibus penitus esse excludendam; ex quibus patet dari tristitiam aliquam bonam, ut est pœnitentia & misericordia, aliquam malam & fugiendam. De pœnitentia & misericordia agam in tertia parte. Hoc loco de tristitia mala generatim & speciatim tēperanda. Generatim hi loci idonei erūt. Primò, Auctoritas sacrarum literarum, quibus Dei omnibus voluntas manifestatur, cui maxime displicet tristitia spiritus. Eccl. Tristitiam non des anima tuæ. Et omnis plaga tristitia cordis. Secundò, Damna quæ affert magna sunt. Sicut tinea, vestimento, & vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi: non enim solum tristitia de malo nihil omnino minuit, sed etiam affligit, & conficit hominem, grauiusque malo ipso, est malū. Nec solum ut ait S. Bern. omnis boni est impedimentum, sed etiam est causa, & radix multarum tentationum & malorum: nam ex ea sapissime ira nascitur. Qui enim est tristis, faciliè ob lata occasione irascitur, impatiens est, turbatur valdè, ut aliquando non videatur iudicio pollere. Eccl. Non est sensus tibi est amaritudo. Aliquando inducit pusillanimitatem atque adeo desperationem, ut in Caim & Iuda: Et Paul. ait; Tristitia huius sæculi mortem operatur. lēdit communem societatem; nam quos tristitia occupat, reddit morosos, asperos intractabiles alijs, tollens suauitatem, & affabilitatem morum; etiam corporis valetudini obest plurimum, comprimit cor, impedit omnes corporis animique functiones. Tertio, Valdè placet Dæmoni hic spiritus tristitiæ, ideoque conatur hominē eo obruere, ut demum ad voluptates carnis ac mundi inde traducat, totumque perdat, persuadens eo modo ab illo merore liberatum iri. Est D. Francisci verissima doctrina, & experientia, compertum est, cum homo est tristis, immitti à Dæmone turpes cogitationes, ita tristitia est nidus & cauerna Dæmonis. Quod idem magnus ille Antonius suis asserere solebat. Quarto, Extinguit spiritus tristis, spiritum Dei, quia ille omnino habet contrarias condiciones. Hic enim spiritus Dei est suavis, humanus,

H h 2 beni-

Tristitia bona & mala.
Lib. 9. de Inft. renū.
cap. 12.

Contra tristitiam malam argumenta.

Eccl. 30.

Eccl. 25.

Prou. 25.

De int. domo. c. 45.

Eccl. 25.

2. Cor. 7.

benignus, benefaciens, stabilis, intelligibilis, acutus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens: & contra, spiritus tristis est asper, infatiabilis, obscurans intellectum, difficilis ad bona, eneruans vires, denique spiritus tristis exsiccat ossa, praesertim animae, id est eius potentias, & inhabilem reddit ad orationem, & ad opera bona. Vnde Aaron. Quomodo ait poteram placere Deo in caeremonijs, mente lugubri? Quinto, Proponenda est animo tristi vanitas, & breuitas omnium bonorum huius mundi, ut contemnantur: ita enim si amissa fuerint non afferet tristitiam: Nam quod non magni sit possessum, nec tristitiam affert amissum. Quocirca qui in Deo cor suum, & spem collocat, de eo gaudet, nec dolet ob amissionem bonorum, quae non amat. Ad hoc gaudium hortatur Christus ut gaudium vestrum sit plenum, & gaudium vestrum nemo tollat à vobis. Sexto, Reuocanda est in memoriam praesentis vitae miseria & cogitandum. Primum re vera nihil nobis praeter nostram voluntatem obesse: quare omnem calamitatem, habere quidem nomen mali, & speciem, non autem vim: imò multas virtuti commoditates asferre. Deinde id ferre conditionem vitae praesentis, in qua nemo est tam composita felicitatis, ut non aliqua ex parte cum status sui fortuna rixetur. Itaque paratos esse decet omnes ad ea toleranda, quae omnibus communia sunt. Septimo, excitandi sunt homines ut voluntatem suam cum Dei voluntate conforment, & intelligant nihil casu aut fortuito fieri, sed omnia (solo peccato excepto) à Dei prouidentia pendere, & ad finem gloriae suae ac nostrae salutis tendere debere. Nec sine difficile erit tristitiam animo depellere, si animus ad Deum per orationem confugiat: dicatque cum Christo Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat. Sic D. Iacob. hortatur, tristitiam, ait, quis in vobis, oret, & psallat. Sic Dauid cythara Domonium. Saulis expellebat, & de se affirmat, Cantabiles mihi erant iustificationes tuae in loco peregrinationis meae. Et quare tristis es anima mea, & quare conturbas me, spera in Deo quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, & Deus meus. Itaque inducendi sunt omnes, ut in omni occasione minoris ad Dei voluntatem se tanquam ad firmissimam anchoram applicent. Multa contra spiritum tristitiae docet Cass. Et plane spiritualis vita, maxime Spiritus Sancti gaudijs eget. Octauo, iam tradamus aliquot remedia quae solent tristitiam subleuare. Ea sunt. Primum quod non tam ipsum malum quam opinio, & aestimatio mali solet asferre tristitiam ita docet Plutarchus, Cice-

Cicero, Secundo præmeditatio mali . Nam quæ ex improviso
obveniunt magis opprimunt, at iacula præuisa minus feriunt.
Tertio, Cum adest malum, cogitandum est tunc temporis ma-
gnas nos virtutes exercere posse, scilicet patientiam, magnitudi-
nem animi, vnionem cum Deo, & alia . Quarto cogita talem
esse rerum humanarum conditionem . Quinto, cogita eum qui
meret non adhibere malo remedium, sed sese frustra confice-
re. Sexto, reuoca in memoriam te alias passum similia, & eua-
lisse : ita & præsentis angoris finem futurum . Septimo, cogi-
tanda, quæ delectationem, modo vetita non sit, afferunt, opti-
mum erit illud Psal. Memor fui Dei & delectatus sum.

In Tusc.

Psal. 76.

De Tristitia Inuidia & Acedia . Cap. XX.

Tristitia Inuidia pessima est, cuius turpitudine ex his locis
persuaderi potest. Primò. Ex natura & actibus eius. Quid
deformius quàm gaudere malo, dolere bono, contra illud Isa.
Vt qui dicitis bonum malum, & malum bonum. Quid indignius
quàm lætari si res male succedant, dolere si prospere. Contra
illud maxime proprium naturæ principium: Flere cum flenti-
bus, gaudere cum gaudentibus? Secundò. Ex causis quæ sunt,
superbia, cupiditas, alienatio animi, odium. Tertio. Ex effe-
ctibus qui ex inuidia nascuntur, vt sunt reticere res aliorum,
bene gestas, & cum adest occasio detrahere, de virtutibus
aliorum imminuere, perperam interpretari, irridere per iro-
niam, detegere culpas, impedire alios, de statu deicere. Quarto
Inuidia maximè aduersatur Deo, cuius bonitas est se commu-
nicare cum omnibus: Item Beatis, qui aliena felicitate lætan-
tur, vt sua; legi naturæ quæ iubet vt eadem alijs faciamus;
quæ nobis fieri vellemus; Charitati Christianæ, quæ, vt Paulus
ait, non æmulatur, non agit perperam, non quarit quæ sua
sunt, congaudet, & miseretur. Quinto, Hominem maximè si-
mlem diabolo facit, qui totus est in nostris malis curandis &
impedienda salute. Sexto suum etiam auctorem rodit & cru-
ciat, cumque sit iniustissima contra omnes, in hoc est iustissima,
quod inuidum flagellat, ac punit, & persequitur. lege Cypri. de
zelo & inuidia. Bas. Chryf. Damasc. &c.

Contra tristi-
tiam Inuidia
loci.

Isa. 5.

Rom. 12.

I. Cor. 13.

Tristitia Ace-
dia argui-
tur.

sapiente atque industrio, vt sunt dedere se otio ac ignauia, non occupari rebus vtilibus, fugere laborem, inutilia cogitare, conseruari ludos ac ludicra sine vilo fructu, vanis colloquijs tempus terere, aliorum vtilitati ac beneficio non seruire, proximum in negotijs non iuuare, suscepta negotia negligenter tractare, res spirituales frigidè admodum exercere, consueta ac pia christianæ Religionis officia prætermittre, & alia huiusmodi, ex quibus satis apparet quam sit spiritus hic Accidit fugiendus. Secundò tristitia hæc pugnat cum natura rerum omnium, quæ semper aliquid operantur, & præsertim hominis cuius perfectio in operatione sita est. Tertiò affert secum hæc tristitia & tedium multa mala teste Salomone: Multam malitiam docuit otiositas, qui enim talis est non solum diuinis rebus non occupatur, sed etiam obijcit se periculo multarum têtationum ac peccatorum. Pigredo immittit soporem. Quartò Proponendum est nos in hac vita à Deo positos vt milites, vt agricolas, vt operarios, & nobis concessum vitæ præsentis tempus, vt per actiones, felicitatis æternæ præmium promereamur, alioquin excludendi ab eo tanquam desides. Quintò, Otium & pigritia multas secum afferunt molestias. In desiderij est omnis otiosus, & desideria occidunt pigrum Vult & non vult piger. Sextò exempla Christi & Sanctorum proponenda, qui tam multa ac tanto Spiritus seruore peregerunt. Septimò, Tempus vitæ breuissimum. mortem semper impendere, multum nobis superesse ad satisfaciendum, æternitatem nobis repositam futuri præmij vel pænæ. Dæmones non dormire: tam multos egregiè laborare in rebus terrenis ac momentaneis. Denique exaggerare poterit contra hoc vitium, quam sit omnino absurdum, rectè facere cum molestia, opera enim bonæ delectationem habent, & alacriter fieri debent & eo modo diuturniora sunt. Hactenus de passionibus partis concupiscibilis.

Spes & desperatio. Cap. XXI.

Spes quid sit. **I**N parte animæ quæ Irascibilis dicitur, quinque passiones ponunt Theologi, quarum est primum pars, spes & eius contraria Desperatio. Est autem spes commotio huius appetitus ad prosequendum arduum, sed quod possit, difficultate victa, venire in potestatem: & quamuis, vt passio, est in appetitu sentiente, tamen nos extendemus quæ dicturi sumus, etiam ad
supe-

superiorem animæ partem & ad ipsam theologicam spei virtutem. Ad oratorem christianum pertinet in concionibus erigere auditorum animos ad spem veniæ peccatorum, & consequendæ salutis æternæ, & fiduciam in Deo collocandam in suis actionibus, in oratione, in rebus aduersis, præterea etiam eisdem a collocanda in rebus creatis, & se ipsis fiducia reuocare. Ad excitandam spem & fiduciam in Deum generatim Primus locus est, diuinorum librorum autoritas, quibus maximè nobis id ipsum commendatur. Plena sunt scripturæ nouæ, ac veteres maximè psalmi Dauidici, Mihi adherere Deo bonum est, & ponere in Domino Deo spem meam. Spera in Deo & pascaris in diuitijs eius; quoniam in me sperauit liberabo eum, protegam eum. Deus meus in te confido non erubescam. Expectans expectaui Dominum & intendit mihi. Quis sperauit in Domino & confusus est? Ut enim sanctus Paulus maxime versatur in fide prædicanda cum operibus, ita regius psaltes in prædicanda spe ac fiducia. Habe fiduciam in Domino in toto corde tuo, & ne imitaris prudentiæ tuæ, & ipse diriget gressus tuos. Secundo proponenda est dignitas & excellentia huius virtutis, quam maxime Spiritus sanctus celebrat. Est plane fiducia ac spes in Deum (vt Climacus vocat) ante thesaurum, thesaurus indubitatus, est maximè propria Christianorum virtus, quam Philosophi nesciuerunt. Ipsa est quæ fortes facit. Dominus illuminatio mea & salus mea quem timebo? Dominus protector vitæ meæ à quo trepidabo? Fiduciam faciet mirabilis illa, & digna quæ in æuum celebretur Machabæorum Parens quæ vna die septem filios propter spem quam in caelis habebat repositam, diuinæ maiestati, singulis addens animos, inuincibili fortitudine consecrauit. Testantur id ipsum innumerabiles Martyrum exercitus, qui huic spei ac fiduciæ, innixi tormenta, cruces, ac mille mortes cum summa alacritate contempserunt. Afferit magnam animi tranquillitatem, cum liberet ab omni molestia inter ipsa pericula, & aduersa, cum per eam omnem sollicitudinem nostram (vt ait D. Petrus) in illum proijciamus, cui scimus curam esse de nobis, & qui omnes capillos capitis nostri numeratos habet, ita vt ne vnus quidem cadat, sine voluntate ipsius. Imò non facit solum tranquillos & hilares; sed etiam vt ipsis gloriemur, rebus aduersis, ita Paul. Non solum autem, sed & gloriemur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem, spes autem non confundit, vt fidenter eam audeat,

Argumenta
in spe, & fidu-
cia in Deo.

Psal. 72.
Psal. 36.
Psal. 90.
Psal. 24.
Psal. 39.

Prou. 3.

Gradu 30.
Psal. 26.

Matt. 7.

1. Pet. 5.

Luc. 21.

Rom. 5.

- idem Apost. vocare anchoram animæ tutam ac firmam.
- Heb. 6.* Tertiò, Proponenda est summa Dei bonitas, benignitas, charitas, inexplicabilis erga homines. Huic enim inniti debet fiducia. Bonitas enim Dei est maxime sui communicatiua, adeo
- Matth. 25.* vt patrem eum vocemus. Nolite, ait Christus, vocare vobis patrem super terram, vnus enim est pater vester qui in caelis est; nec vllus est pater super terram, qui in amore & benignitate Deo possit comparari, adeo vt filium suum nostræ humanitati concesserit, vt Creator ipse, creaturæ fieret frater, quod Christus ipse sic colligit, Si vos cum sitis mali nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater vester celestis? Quarto, Dei potentia ponenda ante oculos infinita, cui nihil potest resistere, cui res omnes creaturæ dicto sunt audientes, vt sic fidentes, dicere possumus: Domine in ditione tua cuncta sunt posita,
- Matth. 5.* & non est qui possit tuæ resistere voluntati, Dominus vniuersorum tu es. Et illud Domine si vis potes me mundare. Quintò, Prouidentia eius describenda, à qua securi pendere debemus qua de re multa Christus ad Apostolos dixit, ne scilicet de victu & corporis cultu solliciti essent, ne ante tyrannos & in periculis vitæ formidarent: & probat multis argumentis hanc suam in suos, particularem prouidentiam, quam tot exemplis & experimentis confirmatam habemus in sanctis, vt nullus relinquantur dubitandi locus. est enim illud manifestum nunquam vidi iustum derelictum, probat quidem Deus suos seruos, aliquando etiam exercet in periculis, nunquam derelinquit. Sextò, Promissiones diuinæ sunt considerandæ. Deus enim sapientissime promisit opem suam, misericordiam, salutem æternam his qui sibi fidunt & seruiunt: nec potest Deus mentiri, nec fallere; neque enim Deus est vt homo. Paul. fidelis Deus se ipsum negare nõ potest. Psal. Iustus Dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis; Ipse dixit: Ego cognosco oues meas & vitam æternam dõ eis. Ego veni vt vitam habeant & abundantius habeant. Petite & accipietis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis.
- Matth. 7.* Septimò fiducia maxime innititur Christo nostro Saluatori, Redemptori, Aduocato, Mediatori, Sacerdoti, & sacrificio, denique nostro, Hoc planè est nomen in quo oportet nos saluos fieri, & nullum aliud, vt omnis qui viuit, & credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Est enim dies aduentus Domini planè dies redemptionis nostræ, reparationis antiquæ, felicitatis æternæ. hoc est nomè in quo quicquid perierimus par-

trem; impetrabimus, quo modo (argumentatur Paulus) non cum illo omnia nobis donavit? ut letus quilibet possit canere cum Propheta. Ego autem in Domino gaudebo & exultabo in Deo Iesu meo. Octavo, Optimum est argumentum, ex his beneficijs quæ a Deo accepimus, & in quibus Dei opem experti sumus, erigere fiduciam in futurum, ut cum iam tanta perceptis, ait Eusebius Emisenus per ea quæ agnoscis præstita, dilectus sperare promissa, & spem rebus nutrias, & de consequendis futuris per ea, quæ consequutus es, interrogas, ac perceptorum experimentum, proficiat tibi in testimonium speratorum, ac sic collata beneficia pro retribuendorum fideiussoribus habeas, ac Dei tui potentiam præsentemq; bonitatē, quasi futurorum teneas cautionem.] Hoc argumento sepe David se ipsum vrget ad fiduciam. Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis, subdit, propterea non timebimus dum turbabitur terra. Nonò, Habemus auxilia, & intercessionem Beatissimæ Virginis, & Angelorum, & Sanctorum, quæ nobis Deus concessit ad maiorem fiduciam excitandam adiutis eorum patrociniò, qui reddent nobis Deum propitium. Decimò, Denique etiam bona opera nostra quæ facimus ad gloriam Dei, labores & molestiæ, quas pro Dei amore toleramus, bona conscientia, sine qua spes degenerat in præsumptionem vanam, fouere possunt fiduciam nostram, non quidem primario, sed secundario. Vnde spes nostra respectu Dei debet esse certa, respectu nostri habet aliquid timoris admixtum, cum Deus nobis vel potius sibi deesse non possit, nos verò nobis ipsis sepe desimus.

Rom. 34.

Psal. 34.

Hom. 2. de Symbolo.

Psal. 25.

Auocanda spes à rebus creatis.

Hier. 2.

Isa. 30.

Cap. 31.

Isa. c. 36.

Iob c. 31.

Non solum autem Sacer Orator fiduciam in Deum excitare debet, sed reuocare homines ne in se ipsis, ne in caducis huius vitæ bonis, aut in rebus creatis confidant. Primò, Quia id maxime Deo displicet vt homines, ipso posthabito, ad alia confugiant, adeo vt per Hier. grauiter conqueratur obstetās celos super hoc quod se dereliquerint fontem aquæ viuæ, & foderint sibi cisternas dissipatas. Et Væ filij desertores vt facerēt consiliū, & non ex me, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis. Et rursum, Væ qui descendunt in Aegyptum ad auxilium in equis sperantes & habentes fiduciam in quadrigis, & non sunt confisi super sanctum Israel. Secundò, Quia res omnes create fragiles sunt, sicut arundo confracta cui si quis innitatur, cadit, & perforat manum eius, vt dicitur apud Isaiam, sunt vt aquæ præterfluentes, in quibus nõ potest solidum statui fundamentum.

Iob. 31. damentum. Ideo Iob. si putavi aurum robur meum, & obrizo dixi, fiducia mea. Tertio, Malè cedunt res his, qui non in Deo sed in suis viribus, & creaturis confidunt. Obstruunt enim sibi fontem auxilij diuini. Ideò dicitur, Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor eius. erit enim quasi myrice in deserto, & nõ videbit cum venerit bonum, sed habitabit in siccitate in deserto, in terra saluginis inhabitabili. Benedictus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius, & erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas.

Spes Veniæ peccatorum excitanda. Cap. XXII.

*Spes veniæ
his argumen
tis nititur.*

AD spem veniæ peccatorum excitandam contra tentationem desperationis adiumento hæc erunt. Primo, Deus ipse est qui peccatores inuitat, vt redeant ad se, vt conuertantur; Conuertimini ad me & ego conuertar ad vos. Lauamini, mudi estote & venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur, & si fuerint rubra quasi vermiculus, quasi lana alba erunt. Nolo mortem morientis dicit Dominus Deus reuertimini, & viuite. Iterum impietas impij non nocebit ei. Et quare moriemini? iterum. tu autem fornicata es cum amatoribus multis, Verumtamen ad me reuertere dicit Dominus. Christus ipse affirmat se non venisse vocare iustos, sed peccatores ad penitentiam. Et venite, inquit, ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Quorsum vocaret, inuitaret, vrgeret, si non esset paratus veniam dare accedentibus? Misit Prophetas vt suo nomine inuitarent, sicut Ionam ad Niniuitas. Misit Apostolos vt predicarent penitentiam, & remissionem peccatorum, Paulus clamat. Pro Christo legatione fungimur, obsecramus pro Christo reconciliamini Deo. Secundo, promittit toties & tam clare veniam penitenti, quam nisi concederet mendax esset, & fallax, quod absit suspicari. Greg. Nazian. Ioelis sententiam proferens, quis scit si conuertatur Dominus & benedictione relinquat? subiungit: ego planè scio, & sum diuinæ misericordie sponsor. cum enim ira diuinæ naturæ aduerferet, ad misericordiam conuertetur.] Tertio, Ponat sibi peccator ante oculos pelagus infinitæ Dei misericordie, cuius comparatione omnia peccata mudi sunt multo minus quam vna guttula aque Oceano col-

*Greg. Ora.
de plaga
grand.
Ioel. 2.*

no collata . Istud est ; Projiciet Deus in profundum maris omnia peccata vestra, ideo David petit sibi remitti ea ratione presertim, quod hæc sit virtus tam Dei propria, vt nullo alio titulo magis gloriatur, quam vt vocetur misericors & miserator Dominus, longanimis, & multæ misericordiæ . Quarto conuertendus est oculus peccatoris ad Christum, cuius merita sunt infiniti valoris, cuius benignitas est tanta, vt paratus sit etiam pro singulis, si opus esset, iterum mori. Ioan: in sua Epistola huc respicit. Filioli nolite peccare, sed & si quis peccauerit Advocatum habemus Iesum Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, & totius mundi . Dicit peccator cum Augustino in med. opus manuum tuarum, Domine, ne despicias, vulnera manuum tuarum precor vt aspicias, & salva me. Quinto, consideranda est gratiæ præuenientis, iustificantis, & adiuuantis operatio. Nam Deus est qui inspirat, pulsat cor, excitat dormientem peccatorem, disponit ad penitentiam, dat lumen intellectui per fidem, iustificat, corroborat contra tentationes, animat contra abiectionem animi, ac desperationem, mouet lacrimas. Spiritus est (ait Paul.) qui postulat pro nobis, quorsum igitur tam multa, nisi vellet parcere penitenti ? Sexto, reliquit in Ecclesia claus, & instituit Sacramentum confessionis, & penitentia tam facile, tam commune, tam efficax, vt nullam habere possit peccator excusationem si velit peccatorum absolutionem. Septimo, Tot habemus exempla penitentium in scripturis, & historijs sacris, quæ nos ad idem præstandum moueant, nec est quod desperet etiam flagitiosissimus peccatorum . Et si desperatio veniæ nascatur ex grauitate peccati, vt in Caim, qui dixit, maior est iniquitas, mea quam vt veniam merear ; proponatur ob oculos magnitudo meritorum Christi, secundum illud Iob. Vtinam appenderentur peccata mea cum meritis Christi . Si oritur diffidentia ex multitudine peccatorum, intelligat illud esse plusquam certum . Peccata præterita non nocent, si displicent, & quod Christus respondit Petro : Non dico tibi septies, sed septuagies septies : Si obijciatur longitudo temporis, quo fuit in peccato, audiat illud Ezech. In quacunq; hora ingemuerit peccator omnium iniquitatum eius non recordabor, si dicis exigua valde Deo præstita obsequia, audi Prophetã : Benedixit omnibus qui timent Dominum, pusillis cum maioribus, si non sis de magnis, cū pusillis tamen eris diuinæ benedictionis particeps . Nonò, Denique intelligat peccator nihil esse peius illius peccatoris statu, qui de Diuina misericordia desperat .

De ti-

Micb. 7.

1. Ep. c. 2.

Rom. 8.

Cap. 6.

Matt. 18.

Ezech. 18.

Psal. 111.

De Timore Dei, & mundano peruerso. Cap. XXIII.

Alterum par affectuū in parte Irascibili est Timor, & Audacia. Timor (vt cum Arist. diximus) est perturbatio ex opinione futuri mali & ardui nata. Huius sex species numerantur à Dam. Desidia vel pigritia, quæ est timor laboris molesti, ideoque fugimus vel differimus. Erubescencia, quæ est metus admittendi aliquid turpe nè dedecore afficiamur, & de bona existimatione excidamur. Verecundia de opere iam male perpetrato ob eundem finem. Quanquam alij erubescencia de perpetrato; Verecundiam de proposito opere explicant. Admiratio, idest timor alicuius mali magni in quo difficile sit ferre iudiciū, quam latius Aristoteles in Rhet. diffinit esse suspensionem ansæ cupientis scire causam rei quam nescit. Stupor, qui est timor alicuius mali noui, & cuius nullam habeamus experientiam. Agonia, quæ est timor magni alicuius mali cuius non apparet modus euadendi. Alij addunt terrorem, qui est timor magni mali, minis ab aliquo incussis. Audacia, vero est contraria timori, & est contemptus imminētis mali. Timor aliquis bonus est, vt timor Dei, & ille qui ex penæ diuinæ consideratione oritur, & multo magis qui est filialis. Aliquis malus qui solet vocari timor mundanus.

Timor Dei Ad timorem Diuinum inducendum argumenta suppeditabunt hi loci. Primo sacrorum librorum auctoritas, quæ adeo nobis timorem Dei inculcat. Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos, Et nunc quid Dominus Deus tuus petidat te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius, & diligas Deum. Faciendi plures libros nullus est finis, finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum time & mandata eius obserua, hoc est omnis homo. Item time eum qui postquam occiderit corpus, potestatem habet animam mittere in gehennam. Secundo. Excellentia, & thesaurus timoris Domini, de quo mira habent Scriptura sacra, vt sic nos ad eum alliciant. Initium sapientiæ timor Domini. Plenitudo sapientiæ timor Domini. Timor Domini ipsa est sapientia. Beatus vir qui semper test pauidus. Tertio. Effectus timoris huius; nam reuocat à malis, & calcas addit ad bonum exequendum, ipse præseruat & munit contra peccatum. Ideo Bas. in primo cap. prou. assimilat clauis qui tenent hominem ne se commoueat contra Deum, ex illo Psal. Confige timore tuo carnes meas. Chryl.

Chryf. adstringit hominem Deo, & efficit diligentem, ac fo-
 lertem in operibus, quæ ad Dei honorem tendunt: Efficit hu-
 milem, reuerentem, fortem, cautum, ne perdat Deum, omnia
 terrena contemnentem propter Deum, non secus atque dum
 in tempestate ad tuendam vitam incolumé proijciuntur mer-
 ces. Iob. semper (ait) quasi tumentes super me fluctus timui
 Deum. Quartò. Inducit timorem consideratio maiestatis
 Dei, eius dominij, prouidentia, & aliarum perfeccionum. Ideo
 Moses postquam hortatus est ad Dei timorem subdit; En Do-
 mini tui cælum est, & cælum cali, terra & omnia quæ in ca-
 sunt, & deinde subdit, quia Dominus Deus noster ipse est Deus
 Deorum, & Dominus Dominantium; Deus magnus, & potens,
 & terribilis, qui personam non accipit, nec munera. Quintò.
 Consideratio præsentia Dei, qui semper nos videt, semper no-
 bis adest, multum ad hoc valet. Nam si præsentia hominum
 in opere malo gignit timorem, & verecundiam, quid efficit
 præsentia Dei si rectè consideretur, qui maximè odit omne pec-
 catum; & cuius oculis omnia nuda sunt & aperta, promptuq;
 est viciis? Sextò. Proponenda est ante oculos Iustitia Dei, qui
 adeo peccatnm, odit vt pœna æterna puniat, & horrendum est
 incidere in manus Dei viuentis, quod fit in secundo aduentu
 Christi. Proponenda sunt multa peccantibus iam irrogata sup-
 plicia, vt Angelis malis, primis parentibus cum tota posteri-
 tate, toti mundo per diluuium immisum Sodomæ, Egypto, &c.
 Septimò. Timere nos oportet cum habeamus tot hostes nobis
 invidiantes, Dæmones & nos ipsos pugnantes contra nos, nam
 caro concupiscit aduersus spiritum, & sensus contradicit. Ra-
 tionis præterea tot pericula, & occasiones malorum ex mundo
 nos ad se malis exemplis allicientes. Octauò. Proderit attenda
 consideratio futuræ & incertæ mortis, iudicij tam particularis
 quàm vniuersalis, inferni ad quem, tam multi condemnantur.
 Nonò. Peccatorum nostrorum consideratio: nam de præteritis
 dicitur. De propitiato peccato noli esse sine metu. Multa sunt
 occulta: Delicta quis intelligit? Decimò. Exempla multorum
 sanctorum, qui ceciderunt, qualis fuit Dauid, licet esset secun-
 dum cor Dei. Salomon licet plenus tanta sapientia; nec defunt
 alia multa exempla, & antiqua & recentia quæ in hunc finem
 scribuntur, vt cautiore reddamur, & nobis timeamus. Rursus.
 Exempla sanctorum, qui quò magis in sanctitate proficiunt, &
 maiori lumine à Deo illustrantur, eò magis metuunt timore
 filiali. Ita docet Greg. sanctus: quò magis altiora considerant,
 cò

Cap. 31.

Deut. 10.

Hebr. 4.

Eccel. 5.

Psal. 18.

1. 5. Mor.

c. 20.

cò

eò magis formidare, & alibi, Iusti, ait, ne Deum sentiant iratum, tranquillum timent: mali nec feriri pertimescunt, cum feriantur, ideo eis timor non parit requiem, sed timorem pena importat.

Eadem diligentia, qua ad timorem castum, & sanctum hortatur Orator suos Auditores, eniti etiam debet, ut timorem malum ex animis excutiat, siue is vocetur timor mundanus, cum quis metu amittendi bona temporalia, siue carnalis, cum metu alicuius mali corporis, aut etiam mortis, Dei præcepta transgreditur, siue aliunde oriatur, cum ex animi abiectione, aliquis fugiens laborem, ac difficultates, non audet graue aliquod opus in Dei gloriam aggredi. Ad expellendum timorem hunc, *Primò*, quia clauus clauo truditur, plurimum oratio valet, quæ timorem Dei firmat in anima. Plus enim timendus est

Contra Timorem malum.

Prou. 14.

Matt. 10.

Dan. 13.

De Coro:

Militis.

Psal. 10.

Psal. 90.

Deus, ne offendatur, quàm faciendum aliquid contra Deum, ex vano timore. In timore Domini fiducia fortitudinis: hoc argumentum vsus Christus dixit, Nolite timere eos qui occidunt corpus animam autem non possunt occidere: timete autem eum qui potestatem habet animam & corpus perdere in gehenam. Et Susana Angustia (ait) sunt mihi vndiq; si enim hoc egero mors mihi est, si autem non egero, non effugiam manus vestras, sed melius est mihi absque opere incidere in manus vestras, quàm peccare in conspectu Domini. Hic Dei timor si vigeat, nullares vnquam tanta continget, quæ hominẽ à recto detorqueat, dicunt enim secum ipsi illud Tertull. Nulla est necessitas delinquendi, quibus vna est necessitas non delinquendi. *Secundò*, Omnes etiam loci qui ad excitandam in Deum spem superius sunt allati, huic item negotio seruiunt. Hoc genus argumenti frequentissimum, vti ibi diximus, est apud Psalmos Dauidicos vbi sese sanctus Rex contra huiusmodi timores multis modis confirmat. In Domino confido, ait, quomodo dicitis animam meam transmigra in montem sicut passer. Qui habitat in adiutorio Altissimi, in protectione Dei celi commorabitur, & subdit. Non timebis à timore nocturno à sagitta volante, &c. Super aspidem & basiliscum ambulabis, & quæ sequuntur. *Tertiò*, Poterit asper ferri turpitudine timoris vani. Est enim hæc passio inter omnes alias vilissima, propria mulierum, puerorum, ac ne belluarum quidem omnium, sed maximè ignobilium, non Aquila, nõ Leonis; quique huic perturbationi succumbunt nihil præclarum, nihil vnquam christiana dignum præstantia possunt efficere. *Quartò*, Ex timore pleraque peccata ortum habent, teste Augustino

gustino in illud Incensa igni, & suffossa ab increpatione vultus
 tui peribunt, omnia, inquit peccata procedunt aut ab amore
 male inflamante, aut à timore male humiliante, idest, animū
 desiciente: illa sunt incensa igni, hæc suffossa, & vtraque peri-
 bunt male à Deo increpante. *J Chrysof.* Hoc, inquit, omnia,
 peruertit, hoc vniuersum orbem terrarum perturbauit, quo-
 niam respectu hominum omnia facimus: & in bonis operibus
 nulla nobis cura est, vt laudatorem Deum habeamus, sed laudē
 nobis à conseruis inquirimus; in sceleribus rursus, Deo con-
 tepto, homines formidamus. *Quintò*, Timor malus saepe obscu-
 rat intellectum, & tenebras offundit. Timor, & tremor venerūt
 super me, & contexerunt me tenebræ. Impedit verā libertatem
 operum, vt videmus contingere in Iudicibus, qui timore ma-
 gnatum, iudicium peruertunt. In Prælatiis qui non audent cor-
 rigere vbi, & quando est opus. In Concionatoribus, qui tacent
 vbi loquendum est, quibus illud conuenit. Væ mihi quia taci-
 cui: & plerisque alijs, qui mentiuntur, peierant, veritatem oc-
 cultant, adulantur & alia indigna committunt. *Sextò*, Conside-
 randa rerum diuinarum præstantia, & vtilitas, quantòque plu-
 ris facienda sit Dei voluntas & gratia, quam omnia tempora-
 lia bona, præsertim cum hæc sint vilissima, maculent animā,
 non dent quietem, Deus autem sit omne bonum nostrum, quo
 saluo salua erunt omnia. *Septimò*, non timendæ corporis cala-
 mitates, ac pœnæ, cum pariant animā, ac corpori, etiam aternā
 felicitatem; Dicente etiam Paulo. Non sunt condignæ passio-
 nes huius temporis ad futuram gloriam. Imò caro ipsa est fre-
 man da, & domanda, cum sit spiritui contraria. *Octauò* exem-
 plum Christi, qui licet mortem horreret naturali instinctu, ta-
 men fortiter, subiit pro nostra salute: & exempla innumera
 Martyrum, ac Virginum, puellarum, puerorum, confessorum,
 & omnium Sanctorum, qui prompto animo & magno, arum-
 nas, tormenta, & omnes difficultates superarunt.

Audacia.
 Audacia contraria est timori, est commotio appetitus irasci-
 bilis ad prosequendum bonum arduum cum contemptu immi-
 nentis mali, atque difficultatis. Seruit autem audacia spei, &
 pugnat contra timorem vanum atque inordinatum animi abie-
 ctū, & vilis. Potest autem etiam vt alia passiones esse bona &
 mala: bona est si sequatur præceptum rectæ rationis ac Dei vo-
 luntatem, & Diuino auxilio innitatur; Aristoteles affirmat
 eos esse audaciores, qui rectè se habent erga diuina, qui sibi di-
 uinam opem promittere possunt, & concordat hæc sententia
 cum

*Aug. in
ps. 79.*

*Hom. 12.
in epist. ad
Corinth. 1.*

Psal. 14.

Isa. 6.

Rom. 8.

Audacia.

2. Rhet. c. 2

Pf. 17. cum illa. In Deo meo transgrediar murum. Nascitur enim hæc audacia ex spe ac fiducia in Deum. Audacia mala ac temeraria est, cum quis præter rationem obijcit se periculis supra vires: quod est temerarium: tales autem qui temerè aggrediuntur, ait. Arist. in principijs esse audaciores, sed in ipsis periculis deficere, quia non cogitarant: contra qui cum ratione aggrediuntur in progressu animosiores fieri. Eset etiam audacia peruersa malè viuere, neque timere iustitiam Dei, & de eius misericordia temerè præsumere, quod est vnum ex peccatis in Spiritum Sanctum. De hac passione non est quod alia dicam; nam loci ad excitandam audaciam bonam, sunt ijdem, quos assignaui agens de spe: Contra audaciam peruersam valent illi loci qui vtilis sunt ad rectum timorem mouendum.

Contra Iram loci, & Remedia. Cap. XXIV.

Ira naturalis ad quid data.
Niff. lib. 4. de Philos. c. 13.
Da. lib. 1. Orth. fid. c. 16.
Baf. Hom. de Ira. Quomodo excitatur Ira.

Sequitur ergo vltimò loco Ira. quam primò Arist. postuit, quæ data est nobis, & insita naturæ ad propulsanda impedimenta, & superandas difficultates, quæ se nobis ingerunt, quò minus assequamur illud bonum, quod appetimus. Vnde Greg. Niff. vocat Iram armigeram concupiscentiæ: Dama: Concupiscentiæ & rationis satellitem. Basil. facultatem irascibile appellat militem, & mentis Apparitorem ac concupiscentiæ & rationis satellitem, & Irã comparat armis. Excitatur hoc modo: cum quispiam per imaginationem apprehendit impedimentum aliquod circa id, quod concupiscit, excitatur bilis, ex cuius euaporatione feruet sanguis, maximè circa cor, & ex calore sanguinis sumit animal vires, & accenditur ad propulsandum impedimentum illud, & hæc est ira quæ solet materialiter definiri, vt sit accenso sanguinis circa cor; sed eius formalis definitio quam ex Aristot. supra attulimus est, appetitus vindictæ, cum dolore, propter apparentem in se, vel suos contemptum; qua in re conuenit cum odio inimicitie aliquo modo, cum tamen odium sit in concupiscibili; sed in hoc differt ira ab odio, quod ira respicit compensationem iniuriæ sibi illata, istud enim est vindicta; sed odium tendit in malum & exitium rei quem odit, ac detestatur, facilis tamen est transitus ab ira ad odium: Est enim odiũ saepe effectus iræ, & Cicero vocat odium iram inueteratam. Significat etiam Aristoteles in allata definitione causam iræ esse contemptum, quia apprehendit se parui pendii ab aliquo, vnde nascitur Tristitia, & inde Ira, id est appetitus

petitus vindictæ, idest vt compensetur iniuria, unde qui sunt excellentiores, sunt magis proni ad iram, & multo magis, cum ab inferiori aduertunt se contemptui haberi. Ponuntur autem tres species iræ apud Dam. & Nissenum, quam etiam diuisione significat Arist. Prima dicitur à Damasc. fel. idest, ira subito exardescens: secunda Mania, quæ est diuturna & perseverans ob diuturnam iniuriæ memoriã. Tertia furor nunquam quiescens, quousque vindictam sumat. Qui prima ira capiuntur, dicuntur ab Aristotele acuti, celeres, biliosi: qui secunda, amari & acerbi, qui tertia difficiles ac molesti. Ira non semper est mala, datur enim ira bona, non solum cum irascimur contra nostra peccata, & contra nos ipsos ob prauos habitus, & incompósitos affectus, & vitia nostra, vt videtur sentire Cassian. qui hanc solum iram bonam videtur agnoscere, verum etiam cum alijs indignamur correctionis gratia ob eorum delicta & offensas, quæ in Deum sunt, est zelus gloriæ Dei, & ira sancta.

Loci ad compescendam iram malam in vniversum loquendo sunt. Primò, Turpitudine iræ, eò quod sit quædam passio, & perturbatio mixta ex multis alijs: & ferè omnes affectus perturbati concurrunt in iram, vt non sit mirum si adeo totum hominem turbet, ac deiciat. Irato non deest tristitia, quia affligitur de sui contemptu; non abominatio, & odium in eum qui iniuriam infert, non amor & desiderium vindictæ. Adest & delectatio cum gaudet in malo, & tãquam mel dulce sentit, quod est felle amarius; similiter timor aliquis iram sociat, & audacia & temeritas ad vindictam compellens; spes etiam vitionis, haud sine aliquo vestigio desperationis, ob pericula & difficultates. Ideo Sancti comparant iram belluis immanibus, leoni, ac viperæ, insanix, arreptitijs, fulmini, igni, torrenti, ebrietati, veneno. Secundò, Perturbat totum hominem interio-rem, & exteriorem: nam memoriã cruciat recordatione perpetua, aliorumque facta dictaque omnia perperam interpretatur. Cogitationes irati, teste Greg. sunt viperæ generationis mentem comedunt matrem suam Inam ira parit in corde amaritudinem, morositatem, omnes, vt dixi ferè passiones cæteræ, exterius etiam immutat, ac peruertit hominis figuram, oculos, caput, frontem, supercilia, aures, linguam, motus corporis. Signum autem grauissimi morbi, quando immutatur hominis vultus, teste Plutarco, adeo vt seipfos horrerent iracundi, si seipfos in speculo viderent. In verbis omnia perturbata. Videas aliquando silentium pertinax, non respondent, rumpere

Ii vocem

Ira tres species.

Niss. 4. de Ph. c. 13.

Dam. l. 2. c. 16. Orth.

4. Eth. c. 5.

Aliquado ira est bona.

1. 8. de spiritu ira.

Contra iram Argumenta.

Turpitudine iræ.

Irato non deest tristitia.

Irato non deest odium in eum qui iniuriam infert.

Adest delectatio cum gaudet in malo.

Similiter timor aliquis iram sociat.

Audacia & temeritas ad vindictam compellens.

Spes etiam vitionis, haud sine aliquo vestigio desperationis.

Ideo Sancti comparant iram belluis immanibus.

Secundò, Perturbat totum hominem interio-rem.

Extteriorem: nam memoriã cruciat recordatione perpetua.

Cogitationes irati, teste Greg. sunt viperæ generationis mentem comedunt matrem suam.

Inam ira parit in corde amaritudinem, morositatem, omnes, vt dixi ferè passiones cæteræ.

Exterius etiam immutat, ac peruertit hominis figuram.

Oculos, caput, frontem, supercilia, aures, linguam, motus corporis.

Signum autem grauissimi morbi, quando immutatur hominis vultus.

Teste Plutarco, adeo vt seipfos horrerent iracundi, si seipfos in speculo viderent.

In verbis omnia perturbata. Videas aliquando silentium pertinax, non respondent, rumpere

Ira.

vocem nequeunt, aliquando mustitant, & iactant verba mordacia, aliquando euomunt maledicos clamores, minas, blasphemias, probra, contumelias. In operibus impedit ira omnes bonas actiones, maxime rationem cum tollat quietem, & pervertat rationis bonum usum: impellit ad grauissima peccata, inde enim caedes, effusio sanguinis, homicidia, strages familiarum, urbium, regnorum. Tertiò, Ex hac perturbatione nascitur incerta omnia virtutum, & ruina omnium bonorum. Vide hunc locum bene tractatum à Greg.

5. *Mor. c. 3.* Remedia ad iram sedandam. Quartò, Proponat Concionator aliqua remedia ad iram cohibendam; cuiusmodi sunt ad sedandam iram in alijs. Primò ne homini irato obstitamus, Date locum iræ; nam ignis igne magis accenditur. Contra responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitatur furor. Nautæ non pugnant aduersus tempestatem maris. Remedia in remissionibus morborum adhibita profunt, ait Seneca. Secundò, humilitate siue animi demissione, alterius sedatur Ira; agnitione & accusatione propriæ culpæ, veniæ deprecatione. Reuertere ad Dominam tuam, & humiliare sub manibus illius. Ad frenandam iram in nobis remedia sunt. Primò, Remouenda suspicio est, & opinio, quod eam quæ facta sunt in nostrum contemptum sint facta. Sic Seneca. Secundò, Modestè & cum animi demissione, de nobis sentiendum: ira enim ex superbia nascitur. Basil. Ne te rebus magnis parem exhibeas, neminem te peiorem existimes, & curata est ira. Tertiò, Plutarchus Cogitandum (inquit) multa quæque à nobis perperam fieri, sic minus irascemur alijs. Quartò sæpe proponamus non irasci per dies, menses, annos ex eodem Plutarcho. Quintò, fugiendæ sunt occasiones iræ, & commercia iracundorum. Sextò, silentium est iræ remedium ac portus, ita Basil. loco citato sile, inquit, silentio malum: Vnde Seneca eodem libro maximum est iræ remedium, mora. Septimò, legere vel audire aliquid ad iram frenandam, est vtile pharmacum huic ægrotudini. Octauò, Auertenda est, ac distrahenda cogitatio ad alia studia, ac negotia. Somnus aliquando prodest, musica quæ sit placida ac quieta, potus aquæ frigidæ, sed hæc non huius loci, optimum remedium Oratio ad Deum.

Gen. 16. Lib. 2. de Ira c. 29. & 30. *Homil. de Ira.* *Plut. li. de ira cohib.*

Remedia ad iram sedandam. *Rom. 12.* *Prou. 18.* *Gen. 16.* *Lib. 2. de Ira c. 29. & 30.* *Homil. de Ira.* *Plut. li. de ira cohib.* *Plutar. loco citato.*

Contra Vindictam & odium inimicorum. Cap. XXV.

Loci ad cohibendū animū vindicandi. S Vnt præter hos & alij loci ex quibus argumenta desumamus, vt abrahamus homines à vindicta & odio inimicorum,

rum, à persequendis iniurijs, vt inducantur ad pacem & par-
 cendum potius. Primò est præceptum diuinum de diligendis
 inimicis, quod cum magna auctoritate à Christo nobis imponi-
 tur. Ego autem dico vobis diligite inimicos vestros, cui non
 obedit, qui modum iræ non ponit; imò Christi ipsius & legis di-
 uinæ contemptor est, & criminator, quasi Deus indecorum ali-
 quid, aut impossibile ac valde durum præcipiat. Deus autem
 quanti faciat hoc præceptum, inde apparet, quia vult relinqui
 sacrificium inchoatum quod ei offertur, & prius reconciliari
 fratri, nos autem nihil curare magis oportet, quam vt facto im-
 pleamus, quod oramus quotidie, fiat voluntas tua. Secundò,
 Deus hanc legem apud se certam & statutam habet, non dimit-
 tere iniurias sibi à nobis illatas, nisi nos etiam dimittamus, no-
 bis ab alijs irrogatas, vt patet ex varijs scripturæ locis. Augu-
 stinus, ad tam magnum tonitruum, qui non expergiscitur, non
 dormit sed mortuus est. Tertiò, Promittit autem veniam se eis
 daturum, si & nos inimicis ex corde ignoscamus, vnde optan-
 dum nobis esset (modo nullam demus occasionem) habere
 aliquas iniurias, quas proximis remittamus; vt securi à Deo
 veniam impetremus, præsertim cum nulla sit comparatio inter
 iniurias quas nos passi sumus ab alijs, & eas, quas per peccata
 nos Deo intulimus. Quartò, Docet Theoph: magnum hoc esse
 incitamentum, vt Deus qui in omnibus est nostrum exemplar
 ad imitandum, tamen hac vna in re ipse nostrum exemplum
 imitari velit: quid enim est quod dicitur, ait Niss. vt dicamus
 Deo quod ego feci, fac; imitare seruum tuum Domine paupe-
 rem & egenum, qui regnum vniuersarum rerum obtines, remisi
 debita, ne tu quidem exigas, supplicem repellere veritus sum, ne
 tu quidem supplicentem repellas, lætum & hilarem dimisi meū
 debitorem, talis item tuus fiat, ne tuum debitorem tristiores
 reddas, par ambobus remissio decernatur, tuo simul & meo
 debitori, & infra solui solue, dimisi dimitte, magnam ego pro-
 ximo exhibui misericordiam, imitare tu Domine serui tui hu-
 militatem] Eleganter canit D. Prosper in suo metro.
 Det peccatori veniam peccator, & aqua
 Conciliet Dominum conditione sibi.
 Cuius iudicium de nostro examine pendet,
 Quod serimus metimus; quod damus accipimus.
 Quintò, Non video quomodo is, qui non parcat, possit ora-
 tionem Dominicam cum libertate ac spiritu pronuntiare, &
 ad Patrem nostrum confugere pro suis necessitatibus, & vera-

Matth. 5.

Matth. 5.
 Marc. 11.
 Eccles. 28.
 Isa. 1. Mi-
 ch. 3.
 In Enchi-
 rid. c. 74.
 In Matth.
 c. 6.

In orat. Do-
 minicâ Niss.
 In Epigram:
 de lege cha-
 ritatis.

In Epigram:
 de lege cha-
 ritatis.

citer dicere, dimitte nobis, sicut & nos dimittimus: plane videtur aut mentiri, aut irritare Deum, ut non dimittat suo exemplo. Sextò, Qui parcit, sentit animi quietem magnam; cum cõtra, is qui persequitur iniurias furijs agitetur Satanicis, & postquam vitus fuerit à conscientia remordente cruciabitur, ut Cain qui tremore perpetuò laboravit, & vagus fugiebat faciem Domini. Septimò, Pessimum remedium est, alia iniuriã ulcisci in eum, qui fecit iniuriã; qui hoc facis duplex malum committis; in te peccas & in fratrem, neque malo mederis tuo, imò amplius recrudescit malum, vulnusque tibi novum infligis. Vindicta vtrumque deteriorem facit, mansuetudo, & patientia, & te ipsum illutrem reddit, & alium sanat. Octavò, Plut. librum scripsit de utilitate capiendã ab inimicis, & homo Ethnicus probat, valde turpe esse, erga inimicos iram fouere, & docet esse stultum, ex inimicis fructum non colligere, cum non desint multę utilitates, quas colligamus, inter has enumerat prudentiam, & cautelam corrigendi errores nostros, quos in nobis inimici observant melius quàm amici, diligentiam ad bene operandum ex eadem causa. Octavò, Multa & præstantissimę virtutes conueniunt cum parcitur, inimicis, resque licet in se difficilis sit, est tamen actio nobilissima, & maximi apud Deum meriti, estque genus quoddam insigne fortitudinis, quia homo se ipsũ vincit, qua victoria nulla maior, aut melior. Deinde magna est virtus mäsuetudinis, & beneficentię reddere pro malo bonum, & beneficijs deuincire inimicos, quod est carbo-nes super caput ipsorum congerere, quę virtus apud gentiles etiam multam habet laudem. Agesilaus, teste Xenophonte, dicenti cuidam officium esse Regis, amicis præmia, inimicis mala reddere, melius ait, dixisses officium esse Regis, ex inimicis amicos suis beneficijs reddere. Fab. Maximus absurdum esse aiebat si cum equos & canes venaticos familiaritate, ciboque cicuremus, potius quàm catenis & verberibus; homines feroces animo, non humanitate & beneficijs conciliemus: propositum debet esse boni viri, tamdiu ferrè ingratum, donec fecerit gratum. Decimò, Exemplum Dei & Christi Domini & Sanctorum, imò etiam multorum Ethnicorum debet ad hoc ipsum maxime excitare. De Patientia Dei in tolerandis inimicis, tot idolo-
latriis, & tot pessimis, mira docet Tert. & Cypr. in libris, quos de patientia scripserunt. Origo (ait Cypr.) & magnitudo patientiæ Deo auctore procedit. Diligenda res homini quę Deo cara est, bonum quod amat, maiestas diuina, commendat. Si Deus

In Orat. de
laudibus Age-
silai

Lib. de bo-
no Patien-
tia initio.

Deus nobis & Pater, & Dominus est, sectemur patientiam Domini, pariter & Patris, quia & seruos oportet esse obsequentes, & filios non decet esse degeneres] magna est hominis gloria, ut nobis dicatur: ut sitis filij patris vestri; Exemplum hoc, & mansuetudinis, & patientiæ vterque Doctor egregiè tractat, nec desunt multa in hoc genere quæ imitemur. Et hic fit finis huius tractationis de affectibus.

Oratio morata quæ Oratoris bonos mores indicat.
Cap. XXVI.

Ex tribus capitibus, unde Arist. docet fieri persuasionem, ut supra significauimus, ex rebus, ex auditoribus, ex oratore ipso, tractata iam duo sunt. Ad primum pertinent omnia argumenta quæ ex locis duci diximus in singulis concionum generibus. Ad secundum tractatio de mouendis affectibus, de quibus item multa diximus. Ad tertium genus refertur quæ dicitur oratio morata de qua agendum iam restat, quam cum eodem libro non immeritò iungendam arbitramur, quia etiam hic de affectibus est sermo. Hanc autem eam esse docet Cicero, quæ bonos & amabiles mores Oratoris significat, & repræsentat, & alibi eam esse affirmat, quæ accommodatur ad mores, naturam & genium, seu ingenium auditorū, facile namq. persuademur cum ea audimus, quæ nostris moribus & sententiæ congruunt. Itaque duobus maximè modis oratio morata dicitur, ac de vtroque nos aliqua subiiciemus. Primum ergo opinionem bonam conceptam de virtutibus, ac sanctitate Concionatoris, maximam vim habere ad persuadendum experientia docet, & confirmat omnium sapientum authoritas. Ambr. Aduertamus, ait, quod in acquirendis consilijs, plurimum adiungat vitæ probitas, virtutum prærogatiua, beneuolentiæ vius, frugalitatis gratia, quis enim in cæno fontem requirat? quis è turbida aqua potum petat?] Fertur Demosthenes, cum ad dicendum contra eum Phocion assurgeret, dicere solitus ad familiares suos, Mearum securis orationum exurgit. Incertum est autem (inquit Plutar.) de oratione illius sic sentiret Demosthenes, an de vita & existimatione, quod permultis, & prolixis circuitibus, vnum verbum & nutū existimaret probati viri esse validiorem. Videmus planè aliquos ex Concionatoribus, facili negotio ad se attrahere multitudinem populorū solo nomine sanctitatis, etiãsi nec multa polleant doctrina, nec

1. Rhet. cap. 3.

In Partit.

Opinio de Oratoris virtute multum valet.

2. de Offic. c. 12.

vlla penè eloquentia. Sed quoniã id satis notum est, & à me ali-
 bi ostensum, hoc loco pluribus confirmare necesse nõ est, præ-
 fertim cum hic non de persona Concionatoris, quod in prima
 parte factum est, sed de ipsa oratione sit sermo, quæ morata
 dicitur, quæ debet significare mores ipsos dicentis quasi è spe-
 culo redditos. Illud omnino certum est, Concionatorem simu-
 latum, qui quos non habet bonos mores ostentare velit, & sibi
 & auditoribus, & verbo Dei quod prædicat, multum afferre
 damni: Sibi quidem quia grauius à Deo iudicabitur, vt hypo-
 crita, qui sub persona ficta & pallio sanctitatis se contegat: au-
 ditoribus verò, quia etiamsi initio facile sit aliquos decipi, ta-
 men nihil occultum quod non reueletur, & vbi aduerterint ho-
 mines, cum obtendere verbis quod non est, nullam ei fidem
 adhibebunt: primum, quia odiosa est simulatio, nec credimus
 ijs quibus sumus offensi; deinde quia quos mendaces moribus
 auditor viderit, eos putabit facile oratione quoque mentiri.
 Nam (ait Tullius) frons, oculi, vultus persæpe mentiuntur,
 oratio verò sæpissimè. Vnde fit vt etiam verbo Dei inferatur
 iniuria, cum enim homines aliud audiunt ab ore, aliud agnos-
 cunt in persona dicentis, putant esse nimis ardua & factu dif-
 ficilia quæ dicuntur, cum nec eum qui docet videant seruire
 quæ dicit, & possint obijcere, cur ergo ea quæ dicis ipse non
 facis? Imo (quod longè deterius est) suspicatur populus per
 amplificationem, & verbi causa, dici ea omnia, quæ prædicantur
 de fugiendis peccatis, de seueritate diuinæ iustitiæ, de gra-
 uitate & æternitate pœnarum apud inferos; sic enim tacitè ra-
 tiocinantur, si verè hæc ita putaret esse, vt prædicat Concio-
 nator, num ille ita viueret? Christus Dominus in sua persona
 significauit ac probauit innocentiam cum diceret, quis ex vo-
 bis arguet me de peccato? Amorem veritatis. Si veritatem
 dico vobis, quare non creditis? Animum liberum ab omni af-
 fectu inanis gloriæ, Ego non quæro gloriam meam, sed eius qui
 misit me. Videat ergo etiam atque etiam Ecclesiastes, vt has
 virtutes in se verè habeat, & non sit affectata quædam hypo-
 crisis. Nulla simulatio locum in pulpito habere debet, multo
 minus sanctitatis. Deus non eget mendacijs nostris, ipsa planè
 probitas vbi vera est se prodit, prematur licet interdum, & oc-
 cultetur, tandem erumpit. Vbi autem vera non est, sed simula-
 tur, ipsa se ars, & malitia palam facit: & vnde quærebatur au-
 thoritas, inde contemptus refertur. Simul etiam cauendū est,
 ne dum vult orationem moratam facere, incidat in ostentatio-
 nem,

Orator simu-
 lans virtutē
 quam non ha-
 bet valde no-
 cet.

Epist. ad
 Quintum
 fratrem.

Ioan. 8.

nem , & suarum laudum commemorationem . Hoc enim (vt alias etiam monui) fidem oratori non conciliat , sed detrahit . Parasiti est se ipsum iactare , nec vsquam onerosior est superbia , quam in cathedra humilitatis . Omnes enim Christiani etiam e vulgo norunt nullam esse veram virtutem , nisi ea in vera humilitate fundetur , & cum humilitate crescat , & ab humilitate perficiatur . Iam in prima parte enumerauimus aliquas virtutes Concionatori maxime conuenientes , nunc breuiter attingamus , quas , & quomodo significare debeat , vt fiat oratio morata , & paret sibi aditum , etiam ex hac parte ad persuadendum .

Oratio & Sermo nostri Oratoris debet significare virtutem Religionis , & zelum quem erga cultum diuinum habet , quod fiet , si loquatur de Deo magna cum reuerentia , & honore , cum ostendit , si quid boni est in nobis , a Deo esse , & omnia ab eo pendere : quando inter orandum ad Deum affectu se conuertit , eiusque opem supplex implorat . Ita videmus factum etiam ab istis oratoribus qui Dei veri notitiam non habuerunt , forsitan aliquibus animo simulato , non ex pietate vera , sed ita sibi volebant authoritatem conciliare apud populos , cum viderent quantum momenti in hoc positum esset ; sed nostri Patres , & Prophetæ , ex vera Dei Religione id faciunt . Diuus Paulus , flexit genua mea ad Patrem Domini Nostri Iesu Christi , vt possitis comprehendere , &c . Sæpe petit aliorum preces , frequenter docet se pro eis orare . Testis mihi est Deus quod sine intermissione memoriam vestri facio . Huc tendit zelus quem spirant verba eius de gloria Dei , & Christi Domini manifestatione . Debet ostendere orator Christianus sinceritatem animi , vt appareat eum nil aliud querere ex concione , quam Dei solum honorem , & auditorum salutem , vt cum D. Paulo dicat , Non nosmetipsos prædicamus , sed Iesum Christum : ita loquimur , non quasi hominibus placentes , sed Deo qui probat corda nostra : ex sinceritate sicut ex Deo , coram Deo in Christo loquimur . Et gloria nostra hæc est testimonium conscientie nostræ , quod in simplicitate cordis , & sinceritate Dei conuersati sumus , &c . Debet significare Amorem & Charitatem , & animum maxime beneuolum in Auditores , quem cum aduertunt & credunt esse verum amorem , non in verbo tantum & lingua positum , sed ex sincero affectu cordis natum , sine labore flectuntur in omnem partem . D. Paulus sæpe significat in Epistolis : libenter impendam , & superimpendar ipse pro animabus vestris . Non vt confundam vos hæc scribo , sed vt filios meos charissi-

Quas virtutes significare debeat oratio morata .

Religio .

Eph. 3. Exemplum D. Pauli pro oratione morata in omni virtute .

Sinceritas mentis .

2. Cor. 4. 1. Thess. 2. 2. Cor. 2. 2. Cor. 1.

Charitas .

2. Cor. 12. 1. Cor. 4.

- mos moneo. Nam si decem millia pedagogorum habeatis in Christo, sed non multos Patres. Nā in Christo Iesu, per Euangelium ego vos genui. Et filii mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Sic quando significat sollicitudinem suam erga eos, & gaudium de bono eorum, dolorem de malo. Sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur & ego non infirmor? Si qua consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, implete gaudium meum. Tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo, optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis. Et simul libertatem in dicendo, ut non occultet veritatem ex timore aliquo. Non erubescō Euangelium, virtus enim Dei est, & verbum Dei non est alligatum. Rogo vos, ne praesens audiam per eam confidentiam qua existimor audere in quosdam, &c. Sic etiam Sancti Patres saepe significant se cum libertate debere loqui pro ratione sui officij. Præterea ut sit sermo Concionatoris moratus, aperiat zelum quo flagrat virtutis iustitiae, quod fiet ostendendo, quam cupiat ut omnes ita vivant, ut nemo alium lædat in vlla re, sicut significat. D. Paulus, Non est apud me, est & non. Neminem læsimus, neminem corrupimus. Et cum iubet preces fundi pro omnibus, maxime verò principibus, ut quietam & tranquillam vitam agamus, cum omni castitate, vel ut græca vox sonat, cum omni gravitate, ut quisque innocenter & modestè se habeat: Etiam cum hortatur superiores, & omnes ad legum observantiam, ad bonorum, & innocentium defensionem, & eorum punitionem, qui pacem & equitatem perturbant; Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Et significat zelum contra omnes impios & impietatem, Utinam abscendantur qui vos perturbant; si malum feceris time, non enim sine causa gladium portat; Et ad Rom. in impietatem Philosophorum pessimorum inuehitur. Præterea Temperantiam, & Honestatem declaret, quod fiet, si saepe ex occasione, inflammato spiritu celebret vitæ puritatem, & ostendat quæ placeat illud: o quam pulchra est casta generatio cum claritate, & cum nausea & stomacho infectetur omne genus impudicitiae, omnes actiones lasciuas & effaminatas, & omnes impudicas mulieres, magnam simul verborum honestatem adhibens, & quemdam quasi in ore ipso ruborem. Ita D. Paulus. Vellem omnes esse, sicut & ego. Modestiam etiam efferat & submissionem animi, loquendo de alijs honorificè, de se autem modestè, alios præferendo, modo nec laus appareat affectata, nec humilitas

cas ficta. Facile enim in hoc genere simulatio detegitur. Diuus Paulus saepe hoc significat, cum se minimū Apostolorum vocat, cum omnia gratia Dei tribuit, cum se nihil esse testatur. Item indicet moderatum animum in appetitione honorum, opum, dignitatum, nam spiritus ambitionis, & dignitatis & cupiditatis cum aduertitur in Concionatore, fidem eius verbis adimit. S. Paulus, argentum, & aurum nullius concupiui, sicut ipsi scitis. Habentes victum & vestitum his contenti sumus. Neque aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, neque in occasione auaritia, Deus testis est, neque quarentes ab hominibus gloriam. Fortitudinem animi, patientiam, & magnanimitate praeferat; Sicut D. Paulus gloriatur, & gaudet de suis vexationibus, siue persecutionibus & paratum se dicit non solum ligari sed etiam mori pro nomine Iesu, & pro fratribus. Ostendat benignitatem & misericordiae affectum; Paulus, facti sumus sicut si nutrix foueat filios, ita nos desiderantes cupide, volebamus tradere vobis non solum Euangelium, sed etiam animam nostram, quoniam charissimi facti estis nobis. Sape obsecrat, saepe laudat, & promptum se omnibus exhibet. Prudentiam etiam Concionator demonstret; quod fiet, si ita loquatur, vt ex modo dicendi, ex verbis, & sententijs ex ordine, & circumscriptione prudens appareat. Etenim si aduertitur imprudens, non modo non persuadet, sed nec libenter auditur. Non enim aures maturae ferunt eum, qui inconsiderate, praeposterè, inepte, inordinate, & imprudenter verba & res videtur effutire. Significatur etiam prudentia cum aperit officia eius virtutis, actus eius tangit, quam sint omnia cum consilio facienda monent, cum praeuent occasiones futuri alicuius mali, & praemonet. Haec sunt praecipue virtutes, quae si splendeant in sermone Christiani Oratoris, possunt ei animos auditorum ita conciliare, vt iudicent eum esse virum planè dignum, cui fides adhiberi possit, etiam sine argumentorum, & probationum multitudine; tantum momenti est in autoritate dicentis, cum ex eius concione homines cognoscunt esse virum prudentem, benignum, moderatum, modestum, iustitiae zelantem, honestatis amicum, non se ipsum, sed honorem & vtilitatem auditorum quarentem, sincerum, sine adulatione, sine hominum inani timore, Diuini cultus, & gloriae Dei amantem. Haec est igitur oratio morata, quae duobus modis potest exerceri, vel vt Orator has virtutes, & hos mores frequenter doceat, sic enim ad eos se bene affectum esse declarat; vel si in sua concione adhibeat quasdam sententias,

1. Cor. 15.

Moderatio animi.

Aetor. 20.

1. Theß. 2.

Fortitudo.

2. Cor. 12.

Aetor. 21.

Benignitas.

1. Theß. 2.

Prudentia.

Duobus modis oratio morata exercetur.

sententias, quæ hos mores significant & contineant, quibus oratio tanquam quibusdam coloribus, ac gemmis, non solum ornatur, sed etiam confirmetur. Habent enim sententia præter alias excellentias, hanc etiam, quod etiam supra monuimus, ut oratione faciant moratam, & oratoris mores repræsentent, & sint quasi argumenta quædam ad persuadendum, ut experimur cum legimus eorum scripta, qui sententijs abundant, qualis est inter externos Seneca, Plutarchus, & alij plerique & inter nostros sere omnes Patres:

Sententiæ gratias moratam reddunt orationem.

Oratio morata quæ auditorum moribus se accomodat. Cap. XXVII.

Dicebam supra Orationem moratam etiam esse, quæ moribus & ingenio auditorum consentit: Eam ob rem multi refert nosse mores eorum, & forte huc tendit illud D. Pauli. Facti sumus paruuli in medio vestrum. Et illud cum essem astutus dolo vos cepi, & illud omnibus omnia factus sum. Debet igitur nosse Concionator mores omnium ætatum, Adolescentum, Senum, Virorum, Nobilium, Diuitum, Magnatum, Principum, Nationum, Profitentium diuersa studia, Doctorum, Mercatorum, Militum, Artificum, Agricoliarum, diuersorum statusum, Coniugatorum, Religiosorum, Superiorum. Si enim velit apte loqui, & sermonem probabilem facere, debet pro varietate morum audientium diuersos loquendi modos assumere. De moribus trium ætatum Aristot. agit in Rhet. & nos nonnulla significabimus. Iuuenes ad cupiditates proni sunt, præsertim amatores, nec solum sunt cupidi, sed etiam audacter, ac prompto animo aggrediuntur, & res difficiles ad exitum tentant, & sperant se posse perducere. Sunt mutabiles, & mutantur in horas, citò enim fastidio rerum capiuntur, & simul ac desiderio potiti sunt satiantur: acuta magis quam magna, & summa desideria habent, qualis (ait Aristot.) est aliquando sitis, ac fames agrotorum: facile ad iracundiam excandescunt, & iræ impetu feruntur, quia cum sint honoris cupidi, non pati possunt villo modo ab aliquo se paruifieri, vnde & irascuntur. Sunt maxime cupidi victoria, & excellentiæ ut alijs præsent, sicut de Pueris etiam Cic. idem affirmat. Quos illi labores non ferunt, ut æquilibrium principes habeantur? magis desiderant honores, quam opes, hos enim non videntur magnificere, quia non sunt experti malum inopiæ: Non sunt maleuoli ac prauis ingenij, ut solent qui

1. Thess. 2.

2. Cor. 12.

1. Cor. 9.

2. Rhet.

a c. 12.

Iuuenū mo-

res.

qui res in malam partem interpretantur, sed simplices potius, & facile credunt, cum non sint adhuc experti hominum fraudes, sunt propensi ad spem, & sibi promittunt, quod cupiunt, ut Ebrj, & magna ex parte spe viuunt, & sunt animosi, ex eo quod sunt spei pleni, & propter calidum sanguinem. Amicorū sunt ac sodalium studiosi magis quā cæterę ætates, & gaudēt conuictu. In rebus suis peccant contra illud Chilonis; Ne quid nimis; nesciunt mediocritatem tenere, sunt audaces, putant se omnia scire, & omnino asseuerant quæ dicunt, & contendunt iniurias faciunt magis ex quadam insolentia, ut honorem suum præferant. Sunt misericordes, sunt ad risum procliues, ac facetias, & sales; Passim ac temerè effutiunt quæ in corde habent, Hæc fermè de Iuuenibus Aristot.

De senibus consequenter agit, ac eos docet ferè contrarijs moribus, quā iuuenes esse affectos: Nam hi affirmant faciliè omnia, illi suspicantur potius, quā scire se dicunt, & facile dubitant, ancipites sunt, nempè vsu docti, prouum esse decipi, & ingenio sunt maleuolo, quia in deteriorem partem potius res accipiunt, neque valdè diligunt, nec vehementer odio habent, sunt animo pusillo & timidi, ob frigidum temperamentum; pecuniarum tenaces & auari, valde cupidi vitæ, cuius penuriam habent, difficiles & queruli. Sequuntur magis communitatem & lucrum, quā dignitatem, magis prouum ad inuercundiam, quā ad contrarium, potius memoria præteriti quā spe futuri viuunt: ad loquacitatem propensi propter multa, quæ viderunt, & audierunt, quæ iunioribus libenter narrant, quoddam magisterium exercentes. Iræ senum acres, sed languidæ, & cito dissoluuntur. Non sunt cupiditatibus obnoxij, mirrix si quas irrogant, præcipuè contra facultates feruntur, & patrimonium: sunt tamen misericordes ut iuuenes, sed ob aliã causam, nam hi misericordia mouentur ob amorem & naturę bonitatem, quia nollent quenquam calamitate premi; senes vero quia sua mala norunt, & timidi sunt, sollicitantur animo cū alios afflictos cernunt, timentq; nè eadem sibi eueniant. Neque iocos amant, neque facetias. At de his qui in virili ætate sunt loquitur c. 14. quos, sicut medij sunt inter duas iam dictas ætates, ita etiam mediõ modo se habere affirmat, & participare aliquid de vtraque, quod nimium in vtraque est, reijcietes: Nec facile credunt ut Iuuenes, nec difficile ut Senes, sed credunt quibus debent: suas actiones nõ solum ad honestatem ut iuuenes, nec solum ad lucrum ut Senes, sed ad vtrumque referunt, mediocri-

Cap. 13.
Senū mores.

Cap. 14.
Virilis æta-
tis mores.

diocriter cupidi, & iracundi, & denique sunt mores horum in mediocritate quadam positi inter mores iuuentutis ac senectutis.

Vfus autem horum quae de aetatibus dicta sunt, hic est, ut Orator ad suadendum ita accommodet, in quibus poterit, orationem suam moribus audientium, ut eorum ingenio sit consentanea, & tunc morata erit, & facili negotio persuadebit: exempli gratia, si materia concionis patiat, cum apud iuvenes loquor, studebo ad misericordiam eos commouere, ex ijs quae dicta sunt de hoc affectu, ea colligens, & oratione persequens, ac describens, quae possint illum ciere. In hoc autem potius affectu insistam, quia scio iuvenes, quos alloquor, esse ad eum proclives. Eodem modo adhortans ad virtutem, ad victoriam victorum, explicabo rei dignitatem, ac praestantiam. Decere viros magno animo, magna peragere, & sperare, nec moueri lucro, sed dignitate. Quia vero sunt propensi ad amorem, excitabimus ad amandum Deum, & Christum, describendo ea quae supra diximus valere ad inflammandum amorem, quae omnia dicuntur secundum naturam iuuenum optimè. Et quia sunt natura verecundi, hinc argumentum sumetur, ut viros pios vereantur, ac Deum, cuius oculis omnia sunt manifesta, & omnem turpitudinem auersantur: & quia spe viuunt adhortabimur ad fiduciam habendam in Deo, & magnificentiam, gloriam, & felicitatem caelestis patriae proponemus, ut eo spes suas & conatus attolant. Eodem modo si Senes velimus hortari ad contemptum rerum humanarum, proponemus quam sint incertae, quam dubiae, quam parum sit fidendum his; quod est secundum naturam senum. Si viros, multo facilius cum in medio sint. Laudando mediocritatem, extrema fugienda, docebo quod virilis aetatis ingenio est conforme. Praeter aetatum mores possunt attendi, mores eorum qui externis bonis abundant, vel destituuntur, ut sunt nobiles, & ignobiles, diuites ac pauperes, potentes & contra, & qui prospera vtuntur fortuna, vel aduersa. De moribus Nobilium, Diuitum ac Magnatum eodem loco agit Aristoteles. nos vero hic supersedemus, quia supra cum de statibus actum est, de eorum moribus & vitijs aliqua diximus, vnum illud hic ex Aristotele non tacebo, qui mores diuitis ait, similes esse infano aliqui qui se beatum crederet, vel fortunato insipienti, quo (ait Cicero) nihil intolerabilius fieri potest.

Cap. 17.
Magnatum
mores.

Potentes & qui sunt in magno statu partim esse ait similes diuitibus, partim meliores quia mores eorum sunt magis viriles, & magis populo, cui praesunt ac statui inuigilant, & solent esse

esse modestiores, sed quando iniuriosi sunt in aliquem, non minus aut leues, sed magnas irrogant iniurias. Denique quibus omnia prosperè succedunt, solent esse insolentiores, & in multis moribus communicant cum nobilibus, diuitibus, ac potentibus; sed hoc habent peculiare, quod videntur suam felicitatem à diuini numinis fauore sibi datam agnoscere, vnde ad cultum rerum diuinarum, sunt magis proni quàm alij. His autè moribus contrarios mores habent qui sunt ignobiles, inopes, imbecilli, qui aduersa vtuntur fortuna. Vfus horum quæ dicta sunt erit, vt accommodemus orationē ad eorum sensum quantum fas erit, & si quidem sint boni mores, vtamur ad nostram causam, si verò mali sint corrigamus, & si possumus conuertamus in bonum; Nam cum nobiles magnificiant nobilitatem, & honorem, possumus laudare quidem nobilitatem, sed hortari, vt sanguinis nobilitatem iungant cum vera nobilitate virtutis; & generositatem celebrare, vt sciant nil turpe faciendū, & indignum nobilium moribus. Si ad diuites sit sermo, ostendam quæ sunt verè diuitiæ animi, & vt intelligant illud Diui Pauli: Diuitibus huius sæculi præcipe non sublime sapere, nec sperare in incerto diuitiarum sed in Deo viuo. Poterunt, quod sæpe aptissime S. Chryl. facit, aliquando conferri nobilitas humana cum diuina: & diuitiæ terrenæ cum cælestibus, ostendendo singillatim quantum excellent diuina & cælestia; quam multos habeant defectus humana, & terrena. Inde enim fiet, vt qui nobilitatem, & diuitias amant, à vilioribus ad meliora animam, & vota traducant. Eodem modo dico de his qui potentati, & prosperis rebus fruuntur, vt ad Deum ferantur, à quo hæc bona acceperunt, & agnoscant Deum esse, cui curæ sunt regna, & potentatus, & ad cælestis regni amorem pelliciantur. Contra verò cum ad ignobiles dirigitur sermo, explicabimus presentis sæculi dignitates meritò cōtemendas: si ad inopes, laudabimus mores bonorum pauperum, qui sunt humiles, & paucis contenti; atque eodem modo de alijs iudicandum: vbi etiam multum valet, vt similitudines & exempla ex ijs afferantur, quæ nota & familiaria sunt ijs, apud quos loquimur. Et ex his quæ perstrinximus, studeat Concionator cognoscere diuersos mores, virtutesque ac vitia hominum aliorum, secundum diuersos animorum affectus, diuersas professiones ac status, diuersarum nationum proprietates. Denique nosse mores hominum ad hoc debet Oratori prodesse, vt quantum potest, se ad eos accommodet, & conuertat in suam causam: primum in dele-

Vfus horum
qualis sit.

1. Tim. 6.

delectu materia quam sit tractaturus, eam potissimum affe-
 mat, quæ moribus auditorum præsentium magis conveniat,
 deinde in delectu argumentorum, ac probationum, ea etiam
 maximè afferat, quæ eorum opinioni consentiant, quibus faci-
 lius ad virtutes trahantur. Præterea in affectibus, eos præcipue
 commoveat, quos paratiores viderit, ad finem persuasionis ut
 amorem & iram in iuuenibus, metum ac misericordiam in se-
 nibus. Præter hæc sæpe insistendum erit, corrigendis malis af-
 fectibus, ac moribus, & animis auditorum prout locus exiget,
 contra eos præmuniendis, admonendo ut bene utantur, & sta-
 tibus, & bonis externis, & statibus.

Finis Libri Septimi.

Oratio
 Christiana
 ...
 ...